

banka ve EKONOMİK yorumlar

AYLIK DERGİ

OCAK 1983 • YIL : 20 • SAYI : 1

FİYATI : 130 LİRA

Okurlara Mektup /3

Faizler Yine Gündemde /5

Prof. Dr. Erdoğan Alkın

Ekonomik Göstergeler /9

Ekonomik Yorumlar /11

Dr. Öztin Akgüç

Necdet Durakbaşa

Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu

Kemal Kurdaş

Doç. Dr. Merih Paya

Türkiye'de İşsizliğin Boyutları
ve Çözüm Yolları /31

Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu

Sermaye Piyasası /39

Doç. Dr. Şeref Türen

Türkiye'de Muhasebe Uzmanlığı /43

Prof. Dr. Osman Fikret Arkun

Japonya'da Lisans Sözleşmeleri /49

Prof. Dr. Ergun Özsunay

Ayın Ekonomik Olayları /57

Doç. Dr. Yıldırım Kılıç

Yeni Yayınlar /61

Dr. Halük A. Kabaalioğlu

Faizin ekonomi içindeki yeri ve işlevi
Türkiye'de faiz politikası. Mevduat
ile kredi faizleri arasındaki
fark nasıl azaltılabilir?

Türkiye Ortadoğu'dadır. **ORTADOĞU** Türkiye'dedir.

Ortadoğu.

Türkiye'ye sadece komşu değil, aynı zamanda "yakın" dir. .

Türk ekonomisi dışa açılırken,

Ortadoğu ülkelerinin ticaret, pazar, petrol, döviz... imkanlarına büyük önem vermektedir.

Bu "yakın" bölgede,

bu bölgeyi iyi tanıyan bir bankanın **Ortadoğu**'nun önemi anlaşılacaktır.

Ortadoğu, bu bilinçle yeniden örgütlenmiş ve çağdaş bankacılık hizmetleri vermeye başlamıştır.

Çünkü,

önemli gelişmelerin eşliğindeki Türkiye'de Ortadoğu'nun önemi bilinmektedir.

"Önemli bir banka"

ORTADOĞU

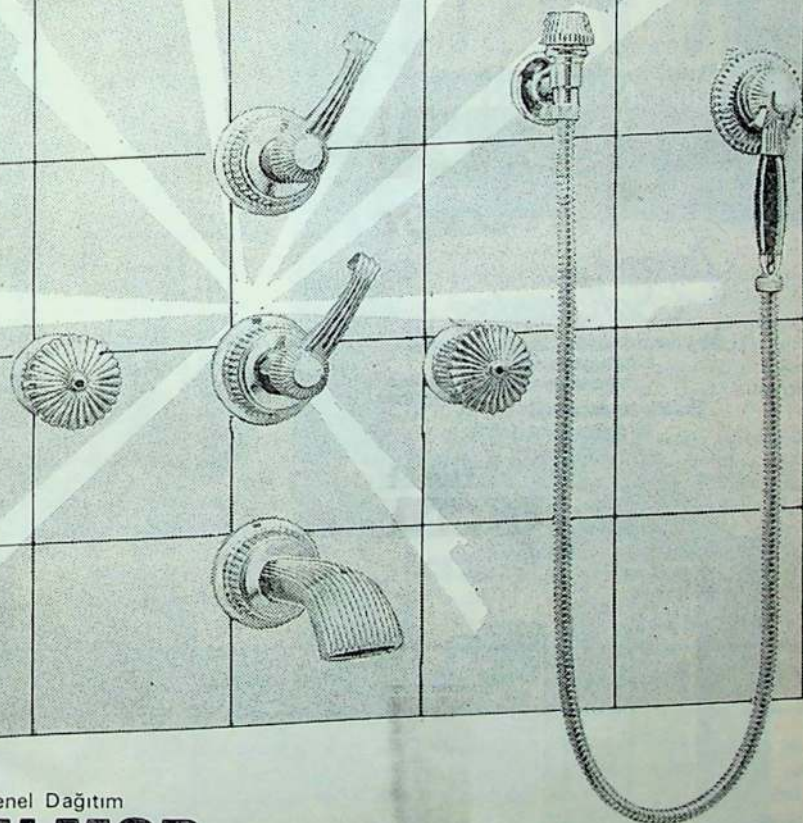
ORTADOĞU İHTİSAT BANKASI

Armatürde benzersiz...

E.C.A.®

Klasik tip

ankastre banyo takımı

Genel Dağıtım

ELMOR

Tesisat Malzemesi Ticaret A.Ş.
Karaköy - İstanbul

® Tescilli marka

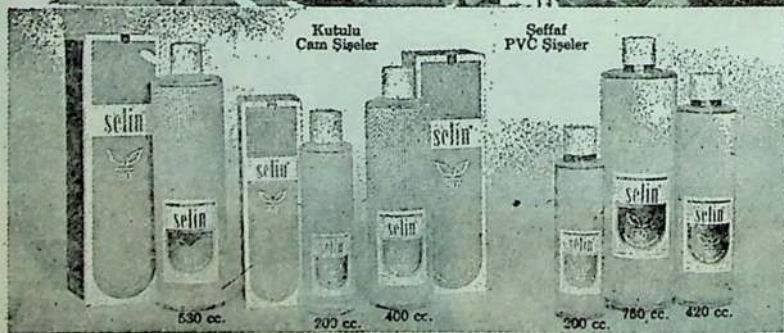
ESTER
Selin®

LIMON KOLONYASI

*Doğanın
Saf Damlası...*

Bir yasantı düşeyin... Serinlik ormanında...
Kokular parırında...
Doğanın kaynagında.
Selin'in her damlasında
bir doğa parçası gizlidir.

banka ve
ekonomik
yorumlar
Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A. Ş.
Adına Sahibi
Kemal Kurdaş

Yazı İşleri Müdürü
Prof. Dr. Erdoğan Altın

Danışma Kurulu

Dr. Öztin Akgüç • Dr. Orhan Altın • Prof. Dr. Osman Fikret Arkun • Dr. Aydemir Aşkın • Prof. Dr. Mustafa A. Aysan • Besim Baykal • Doç. Dr. Ünal Bozkurt • Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu • Prof. Dr. Nasuhi Bursalı • Ege Cansen • Prof. Dr. Lâtif Cakıcı • Mehmet Gün Çalıka • Şinasi Çelikkol • Özer U. Çiller • Bülend Çorapçı • Ahmet Demirel • Zeki Döşlüoğlu • Necdet Durakbaşa • Aydın Dündar • Kaya Erdem • Tarhan Erdem • Oktay Ersoy • Prof. Dr. Cumhuri Ferman • Prof. Dr. Emre Gönensoy • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu • Erhon Işıl • Dr. Halük Kabaalioğlu • Prof. Dr. Müh. Kemal Kafalı • Adnan Başer Kafaçoğlu • Dr. Ahmet S. Kalın • A. Nazif Keyman • Doç. Dr. Yıldırım Kilkis • Prof. Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu • Doç. Dr. Orhan Marçalı • Ziya Nebioğlu • Ergin Neng • Rahmi Önen • Prof. Dr. İsmail Özasan • Ertan Özgür • Selâhattin Özmen • Prof. Dr. Ergun Özsunay • Doç. Dr. Merih Paya • Prof. Dr. Reha Poroy • Doç. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş • Osman Nuri Torun • Prof. Dr. Kemal Tosun • Fikret M. Tuncer • Doç. Dr. Şeref Türen • Dr. T. Gün-gör Uras • Doğan Yalın • Doç. Dr. Ahmet Yüksel •

Basım-Yayım Danışmanı
M. Tarık Yaşa

OKURLARA
MEKTUP

Sevgili Okurlarımız,

Derginiz 1983 ile birlikte 20'nci yayını yılına başlamıştır. Belirli konuları işleyen bir yayın organının yaşamını aralıksız 19 yıl başarıyla sürdürmüş olmasının başta gelen nedeni, okurlarının gösterdikleri yakın ilgidir. Bu sayıya ek olarak sunduğumuz «Ayrı Bası» geride bıraktığımız yılın bilançosu niteliğindedir. 1982'de çıkan dergilerde; 26 ayrı yazarın kaleme aldığı 75 yazı, 41 bilim ve işadamları ile yöneticinin katıldığı 12 «Ekonomik Yorumlar» toplantısı metni, 2 «Söyleşi» ve çeşitli «Ekonomik Göstergeler» yer almaktadır. Bu, Dergi'ye yazarların ve konuşmacıların da ilgi gösterdiklerinin açık kanıtıdır. Öte yandan geçtiğimiz yılın dergilerinde 288 reklam yayımlanmıştır. Bu ise, Dergi'nin işletme ve kuruluşlar için etkili bir reklam aracı olduğunu ortaya koymaktadır.

Dergi'ye sürekli destek olan okurlarımız, yazarlarımız, konuşmacılarımıza ve reklam veren kuruluşlara; çalışmalarımıza değerli görüşleriyle katkıda bulunan Danışma Kurulu üyelerimize; içten teşekkürlerimizi sunar, yeni yıllarını en iyi dileklerimizle kutlarız.

Dergi, «ekonomik konuları tartışarak ülkemiz için en gerçekçi politika ve yöntemleri bulma» amacından 1983'te de sapmayacak, ekonomik açıdan daha aydınlık yıllara ulaşmamız yolunda çaba harçayan ilgililere yardımcı olacaktır. Bu sayıdaki yazılar da aynı amacı gütmektedir.

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ

OCAK 1983

YIL : 20

SAYI : 1

130 LİRA

İDARE YERİ : Çatalçeşme Sokak, No. 17, Kat 4; Cağaloğlu - İstanbul • **TELEFON :** 26 34 11
• **YAZIŞMA :** P.K. 769; Karaköy - İstanbul • **AÇIKLAMA :** Dergimizde çıkan yazılar kaynak göstermek koşuluyla alınabilir • **YILLIK ABONE :** 1.560.- TL; Öğrencilere 780.- TL
• **İLAN FİYATLARI :** Arka kapak 25.000.- TL, Ön kapak içi 17.500.- TL, Arka kapak içi 15.000.- TL, Tam sayfa 12.000.- TL, Yarım sayfa 7.000.- TL, Çeyrek sayfa 4.000.- TL, Renk farkı 5.000.- TL • **BASKI :** Met/Er Matbaası, Telefon : 28 28 90 • **Tarihi :** 31 Aralık 1982

Ürünleriyle
büyüyen isim

Turyağ

Turyağ

1916'dan beri sizinle

FAİZLER YİNE GÜNDEMDE

Prof. Dr.
ERDOĞAN ALKİN

BÜTÜN gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de, ilk bahışta nedenleri parasal gözüken bunalımların altında reel etkenler yatmaktadır. Bir ekonominin büyüme hızı, söz konusu ülkedeki gerçek kaynakların boyutları tarafından belirlenir. Bunlar, halkın gönüllü tasarrufları, vergiler ve dış kaynaklardır. Büyüme hızı, toplam kaynakların elverdiği sınırın üstüne zorlandığında kaynak talebi kaynak arzını aşmaya başlar. Bu durum karşısında kaynak arzı parasal olarak şişirilirse hızlı bir enflasyon sürecine girilir. Enflasyona karşı sert önlemler alındığında ise bu kez yalnızca yatırımlar için değil, aynı kapasite ile üretimi sürdürmek için de ek reel kaynak ihtiyacı belirir.

Türkiye'deki finans kesiminde büyüyen sorunlar aslında bu nedenlerden kaynaklanmaktadır. Son otuz yıllık dönem boyunca gerekli dış kaynak bulunduğu iç tasarruf ve döviz yetersizliği sorunları çözümlenip büyüme hızlanmış, iç kaynaklarla yetinilmek zorunluğu doğduğunda büyüme yavaşlamıştır. Yavaşlayan ekonomik faaliyeti canlandırmak için kaynaklar parasal olarak şişirildiğinde de enflasyon hızlanmıştır.

Parasal bunalımlarda finans kurumlarının da payları olduğu açıktır. Ancak, bunalımın gerçek nedenlerini irdelemeden sorumluluğu yalnızca finans kurumlarına yüklemek akılcı değildir. Uzun dönemli çözüm için kaynak arz-talep dengesini kurmaktan başka çare yoktur. Ancak, bu hedefe uzun dönemde varılacağına göre kısa dönemde yüksek faizlerin yaratıldığı sorunları hafifletmek için devlet müdahalesi zorunlu mudur?

Firmaların sıkıntılarını hafifletmek ve yatırımları harekete geçirmek için «evet», tasarrufların olumsuz etkilenmemesi için «hayır». Gölülüyor ki, bu karşıt durumda en sağlıklı kararı yine piyasadaki karşıt güçler verebilir; yani «arz ve talep». Burada hemen ikinci bir sorunun sorulması gerekir. Faizler inebilir mi? Fon arzı yeterli derecede genişleyemezken fon talebi arttıkça «hayır». Öyleyse, sorunların çözümünde doğrudan devlet müdahalesi yararlı olur mu? Sonuçlar yerine nedenlere müdahale edilirse «evet». Şu halde devlet nereye müdahale etmelidir? Fon arzını sınırlayan nedenlere ve fon talebini finans kurumları üzerinde yoğunlaştıran kurumsal yapıya. Fon arzı neden yeter-

sizdir? Özel tasarruf oranının, faizlerin tüm uyarılarına karşın hâlâ düşük olmasından ve devletin harcamaları yerine gelirleri vergileyip belli kesimleri vergi kapsamına alamamasından. Fon talebini yoğunlaştıran kurumsal yapı nedir? Kamunun bizzat kendinin -yine vergileme yetersizliğinden kaynaklanan- aşırı fon talebi, büyümenin ve emisyon artışının yavaşlaması ve sermaye piyasası araçlarının yetersizliğine yol açan yasal düzen ile ekonomik nedenler.

Faizin öteden beri serbest olduğu ve Türkiye gibi kısmen serbest bırakıldığı ülkelerde faiz hadleri genellikle kredi talebindeki hızlı artıştan dolayı devamlı yükselmektedir. Bu konuda neden - sonuç ilişkilerini dikkatle birbirinden ayırmak gerekmektedir. Faizlerdeki yükselmeler mevduatı olumlu, kredi talebini olumsuz yönde etkiler, ama mevduat ve krediyi etkileyen biricik unsur faiz değildir. Eğer çeşitli nedenlerle kredi talebi mevduattaki artıştan daha hızlı genişliyorsa, faiz-kredi ilişkisi tersine dönmüş demektir. Yani, artık kredi talebini etkileyen faiz değil, faizi belirleyen kredi talebindeki genişlemedir. İşte faiz haddine müdahale tartışması burada devreye girmektedir.

Madem ki kredi talebindeki genişlemenin önüne geçilememektedir, şu halde devamlı yükselen faizlerin finansal piyasada büyüttüğü riskleri azaltmak ve bu tehlikeli gidişi tersine çevirmek için faiz haddine müdahale etmek zorunlu olmaktadır. Bu yargıya götüren analiz doğrudur, ama yargının kendisi, yani faize müdahale fikri aynı doğru analiz nedeniyle yanlıştır. Eğer faiz haddini yüksek kılan neden kredi talebindeki devamlı artış ise, bu artış durmadan veya durdurulmadan faizin yapay biçimde düşürülmesi, bu kez kredi talebine ek bir

hız daha verecek ve sonuç olarak denetim dışı finansal işlemleri yoğunlaştırabilecektir. Üstelik düşürülen faizler mevduat artışını yavaşlatır ve hatta vadesinden önce mevduat çözümlerine neden olursa sonuç beklenenden de olumsuz çıkabilir.

Özetlemek gerekirse, faizin düşmesi için kredi talebindeki artışın yavaşlaması, ama mevduattaki artışın yavaşlamaması gerekir. Anlaşıyor ki yükselen faizler kredi talebini kısmı-

Abonelerimize ve Okurlarımıza Duyuru

Artan maliyetler ve ağırlaşan piyasa koşulları nedeniyle;

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi

Ocak 1983 sayısından itibaren 130.— TL.'na satılacaktır. 12 sayı için :

Yıllık abone : 1.560.— TL.
Öğrenci abonesi : 780.— TL.

Abone bedelleri posta ile adresimize gönderilebileceği gibi, aşağıda sayıları belirtilen İstanbul'daki banka hesaplarımıza da yatırılabilir.

İş Bankası Türbe Şubesi : 1541
Akbank Türbe Şubesi : 4512
Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi : 768

Zorunlu olan bu fiyat artışlarını, abonelerimiz ve okurlarımızın anlayışla karşılayacaklarını sanıyoruz.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi

yacaktır. Çünkü kredi genişlemesini yaratan fon talebi devamlı artmakta ve hatta yükselen faizler de bu talep artışında rol oynamaktadır.

Bu tartışmalar devam ederken 15 Aralık Çarşamba günü yeni faiz kararnameyi yayımlandı. Kararnameye göre mevduat faiz oranları mevduatlarına göre en büyük 9 banka tarafından belirlenerek Merkez Bankası'na bildirilecek, Merkez Bankası da bu faiz hadlerini Resmi Gazete'de ilan edecektir. Ziraat, İş, Emlak Kredi, Pamukbank, Akbank, Vakıflar ve Türk Ticaret Bankası genel müdürlerinin Merkez Bankası'nda 14 Aralık Salı günü yaptıkları son toplantıda kararnameye uygun olarak mevduat faiz oranları belirlenmiş ve bu oranlar kararname ile birlikte Merkez Bankası tebliği olarak yayınlanmıştır. Buna göre 1, 2 ve 3 ay vadeli mevduat türleri kaldırılmakta, 6 aya kadar vadeli mevduat türleri vadesiz mevduat olarak tanımlanarak bunlara yüzde 20 faiz verilmektedir. Böylece yalnız 1 aydan kısa vadeli mevduata bir avantaj getirilmekte, bu mevduatın yüzde 5 olan yıllık faizi yüzde 20 düzeyine çıkartılmış olmaktadır. Daha önce 1 ay vadeli mevduata yüzde 25, 2 ay vadeli mevduata yüzde 35, 3 ay vadeli mevduata yüzde 45 faiz verilmekte idi. Aynı tebliğ ile 6 ay vadeli mevduatın yüzde 50 olan faizi yüzde 40 düzeyine, 1 yıl vadeli mevduatın yine yüzde 50 olan faizi yüzde 45 düzeyine düşürülmektedir.

Bankalar 1 yıldan daha uzun vadeli mevduat kabul edemeyecek, bankalara halen yatırılmış bulunan vadeli mevduata vade bitimine kadar eski faizler uygulanacak, yıl sonuna kadar yatırılan mevduat da eski hükümlere tabi olacaktır. Mevduata peşin faiz ödenemeyecek, sertifikalar bankalar dışında pazarlanamayacak-

tır. Mevduata, belirlenen faizlerden daha yukarısını veren banka müdürleri 6 aydan 2 yıla kadar hapis cezasına ve 1 milyon liraya kadar para cezasına çarptırılacaklardır.

Aylık ödeme halinde 6 aydan 1 yıla kadar vadeli mevduata yüzde 34, 1 yıllık mevduata yüzde 38, 1 yıllık mevduat sertifikalarına yine yüzde 38 faiz verilecektir. Mevduat sertifikalarında dönem sonu ödeme halinde faiz yüzde 45'dir. Ticari ve resmi mevduata faiz uygulanmayacaktır.

Aynı tebliğde kredi faiz oranları da yayımlandı. Buna göre kredi faizleri kısa vadeli kredilerde yüzde 36, orta vadeli kredilerde yüzde 38, uzun vadeli kredilerde yüzde 41 olacaktır. Ancak kredilerde vade tanımlarının açık olmadığı dikkati çekmektedir. Örneğin 2 yıl ödemesiz koşulu iyice anlaşılmamaktadır. Kredi faizlerinde ihracata, teşvik belgesine dayalı ihracat garantili yatırımlara, bütün finansmanına bazı kolaylıklar getirilmiştir.

Esasları kısaca özetlenmeye çalışılan bu kararnameye ve tebliğe karşı tepkiler çeşitli oldu. Bankalar yeni kararları ve faizleri genellikle olumlu karşılarken, iş aleminin tepkisi yine genellikle olumsuz oldu. Bu olumsuz tepki, kredi faizlerinde esaslı bir indirimin gerçekleştirileceği endişelerinden kaynaklanıyor. Oysa yukarıda da açıklandığı gibi asıl tartışılması gereken konunun bu olmadığını, faizlerin yapay olarak düşürüleceğini savunanlar da bulunmaktadır.

◆ Bir mılh bir nal kurtarır, bir nal bir at kurtarır.

Türk Atasözü

Günü gelince!

Tasarrufun amacı;
zamanlı/zamansız giderleri
zorlanmadan karşılamaktır.

Tasarrufun amacı;
elinin altında bir kaynak
bulundurmak... günü gelince
yararlanmaktır.

593 şubesiyle
Yapı Kredi, tasarrufları

gününde verimlendiren
zengin bir kaynak,
güvenilir bir dayanaktır.

**YAPI ve KREDİ
BANKASI**

"hizmette sınır yoktur"

---

ekonomik göstergeler

	1980	1981	1982		
			Ağustos	Eylül	Ekim
T. C. MERKEZ BANKASI					
Altın ve döviz mevcudu (milyon \$)	1161.4	1101.2	1267.1	1169.3	1092.4
Tedavüldeki banknotlar (milyar TL.)	278.6	386.4	486.3	553.8	515.5
Merkez Bankası kredileri (milyar TL.)	655.2	920.3	851.0	889.0	866.9
Hazineye kısa vadeli avans (milyar TL.)	188.7	261.9	227.6	257.8	240.9
BANKALAR (milyar TL.)					
Toplam Mevduat	813.8	1648.1	1882.6	1878.1	
Ticari	287.0	469.8	395.5	389.2	
Tasarruf	383.1	901.2	1232.1	1265.5	
Vadesiz Tasarruf	196.5	223.5	224.6	222.9	
Vadeli Tasarruf	186.6	677.6	1007.5	1042.5	
Resmi	84.1	157.4	164.0	145.7	
Bankalar	56.9	111.8	70.4	71.5	
Diğer Mevduat	2.7	8.0	20.6	6.3	
Toplam Krediler	804.0	1391.9	1667.7	1707.5	
Tarım	194.8	340.2	389.4	333.4	
Kalkınma Bankaları	42.6	63.5	86.7	87.2	
Küçük Esnaf ve Sanatkâr (Meslek)	37.2	63.3	83.2	86.2	
İpotek Karşılığı (Gayrimenkul)	15.2	19.7	26.4	28.2	
Denizcilik	3.8	15.4	23.4	25.6	
Ticari, Sınai, Sair	503.1	880.4	1049.5	1137.9	
İller Bankası	7.2	9.5	9.0	9.1	
PARA ARZI (milyar TL.)	678.1	872.8	1057.5	1099.7	1144.0
FİYATLAR (1963 = 100; Tic. Bak.)					
Toptan Eşya Fiyatları İndeksi	3071.4	3858.8	4463.0	4521.0	4510.9
Gıda Maddeleri ve Yemler	2768.3	3395.9	3805.7	3829.8	3769.7
Sanayi Hammaddesi ve Yarı Mamul	3576.6	4630.4	5558.6	5673.0	5746.2
İstanbul Geçinme İndeksi	3339.5	4294.5	5107.5	5269.5	5366.5
Ankara Geçinme İndeksi	2799.3	3523.2	4159.8	4290.4	4419.3
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım	7909.4	8933.4	5555.5	6200.7	6921.2
Dışsatım	2910.1	4702.9	3360.8	3817.2	4377.2
İşçi Dövizleri	2071.0	2489.6	1448.8	1645.3	1848.8

1 — Rakamlar yıl ve ay sonları itibarıyla birikmeli (kümülatif)'dir. Ancak T.C. Merkez Bankası'na ilişkin bilgiler, Eylül 1982 sonu itibarıyla değil, 1 Ekim 1982 tarihi itibarıyla.

2 — Toplam kredilere ve kalkınma bankası kredilerine, Devlet Yatırım Bankası kredileri dahil değildir.

Farklı, güvenceli ve seckin hizmet anlayışı HİSARBANK'ta

Türk bankacılığında HİSARBANK'ın bugün ulaştığı yer,
bu hizmet anlayışının belgesidir.
HİSARBANK, hep sizler için var oldu.
Size, farklı ve güvenceli hizmet vermek için...
HİSARBANK, kendine özgü bu hizmet anlayışını
gerçekleştirmekle gururludur.

**HİSARBANK farklı, güvenceli
ve seckin hizmet kalesidir.**

HİSARBANK

"Kale gibi banka"

ekonomik yorumlar

AÇIK OTURUM

KATILANLAR :

- Dr. Öztin AKGÜÇ
- Prof. Dr. Zeyyat HATİBOĞLU
- Kemal KURDAŞ
- Doç. Dr. Merih PAYA

YÖNETEN :

- Necdet DURAKBAŞA

Faizin ekonomideki yeri, işlevi. Türkiye'de faiz politikası. Mevduat-kredi faizleri arasındaki ilişkiler.

DURAKBAŞA — Son günlerde Türkiye'de Bankacılık Sistemi yanında faiz sorunu da yeniden güncel hale geldi. Sayın Paya, acaba faizin ekonomi içerisindeki yeri, işlevi ve bu açıdan Türkiye'de faiz politikasının bir değerlemesini sizden rica edebilir miyim?

faizler idari karar ile düşürülebilir mi?

PAYA — Faizle ilgili tartışmalar çok geniş bir alana yayılmakta; ben bunları imkân ölçüsünde kısa bir çerçeve içerisinde ele almaya çalışacağım. Ancak, konuya daha pratik olur düşüncesiyle, «Faizler düşürülmeli mi?» sorusu ile başlamak

istiyorum. Faizler idari bir karar ile düşürülebilir mi? Bu mümkün mü? Bildiğiniz gibi faiz politikası para politikası ile yakından ilişkilidir. Faizler ile oynadığımız takdirde para arzında kaçınılmaz olarak birtakım değişiklikler meydana gelecek; para arzının genişlemesi gerekecektir. Para arzını genişletmeden faizleri düşürür isek, bu takdirde, para piyasasında bir çift fiyat ile karşılaşabiliriz. Peki bugünkü koşullarda para arzını genişletmek mümkün mü? Enflasyonla savaşmak istiyor isek bu nasıl mümkün olacak? Kaldı ki, diyelim düşürdünüz; kaçta inebileceksiniz? Kredi faizlerinde olsa olsa % 60 - 65'lere inebilirsiniz. Bu da yine yüksek bir orandır. Derde deva değil.

DURAKBAŞA — Sayın Paya, ekonomi politikası açısından ya da para politikası açısından faizleri idari bir kararlarla düşürmek uygun mu?

PAYA — Sorunuza, faiz hakkındaki doktrinlerdeki görüşleri kısaca yanıt olarak cevap vermek isterim. Teoride liberal yaklaşımlar (Friedman, Brunner, Metzler gibi) faiz politikasını bir aksiyon parametresi olarak görmezler. Başka bir deyiş ile, faizin makro ekonomide her ne kadar çok önemli bir rol oynadığını kabul etmekte iseler de, faiz politikası ile ekonomiyi kontrol etmenin mümkün olmayacağı görüşündedirler. Bunun çeşitli nedenleri var: Onlara göre, piyasada oluşan faiz yalnız bugünün piyasa ilişkilerini yansıtmamakta, faizin oluşumunda ileriye ait beklentiler de rol oynamaktadır. Liberal yaklaşımlar faize oldukça sınırlı bir görev vermektedirler. Örneğin, mevduatta, faiz düzeyi mevduatın enflasyonda yıpranmasını önleyebilmedir. Öte yandan, liberal görüşe göre para arzı tespit edildikten sonra faiz piyasada serbest olarak oluşmaya bırakılmalıdır.

KURDAŞ — Bu fikri birazcık daha açıkla mısınız? Herhalde şunu demek istiyoruz: Bir piyasa ekonomisinde faiz mekanizması, diğer mekanizmalar gibi kendi mantığı içinde çalışmalı. Ama liberal görüş bunu bir aktif politika aleti halinde, selektiviteye giderek, ya da başka diğer müdahalelerle kullanma şekline galiba itiraz ediyor. Yoksa ekonomide iyi kötü dengeyi sağlayan fiyat mekanizması gibi, döviz kuru gibi faizinde de göreceği bir görevi var herhalde, değil mi?

PAYA — Liberal görüşe göre, faiz politikasını, daha çok genel iktisat politikası sonucunda oluşan bir nevi yan ürün gibi düşünmek gerekiyor. Asıl olan diğer politikalar, deniyor.

DURAKBAŞA — Liberal görüşte sanırım idari müdahalelere pek yer yok. Değil mi? Örneğin, açık piyasa muameleleri olacak ya da ekonominin durumuna göre reeskont haddi saptanacak; gerisi serbest bırakılacak...

PAYA — Evet, bu tip uygulamalar olacak.

KURDAŞ — Ben Sayın Paya'nın sözlerini şöyle anlıyorum: Örneğin, son yıllarda Amerika'da faiz politikasını ekonomik politikanın aktif bir unsuru olarak kullanıyorlar. Faizi bilerek yüksek oranlarda tespit ediyorlar ve dış ödemeler dengesini böylece sağlamaya çalışıyorlar. Yüksek faizle dış fonları cezbediyor; cari işlemler açığını sermaye akımı ile karşılamaya çalışıyorlar. Liberal görüş böyle bir uygulamaya karşı...

PAYA — Liberal görüş faizin idari kararlarla saptanmasına karşı. Onlar para arzını tespit ediyorlar, gerisini, faizin oluşmasını piyasaya bırakıyorlar.

DURAKBAŞA — Peki buna karşı görüşler nelerdir, Sayın Paya?

PAYA — Şüphesiz bugün Keynesçi olarak tanımlayacağımız görüşler bu görüşlere karşı. Onlar, ekonomiye imkân ölçüsünde para politikası ile değil; maliye politikası ile yön vermek istiyorlar. Keynesçi yaklaşımda da faiz politikası gene ikinci planda kalır. Keynesçiler, önce para arzını değil, kredi hacmini tespit ederler; faizi serbest bırakırlar. En çok rastlanan model budur. Bunun dışında bazı ileri Keynesçi örneklerde sübvansiyon amacı ile bir kısım faiz hadleri idari kararlarla saptanabiliyor.

KURDAŞ — Şimdi sanırım şöyle özetleyebiliriz: İster liberal (monetarist) ister Keynesçi bir görüşle ele

AÇIK OTURUMA KATILANLAR: Yukarıdaki fotoğrafta soldan sağa doğru; Doç. Dr. Merih Paya (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi), Necdet Durakbaşa (Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. Genel Müdür Muavini), Dr. Öztin Akgüç (İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi), Kemal Kurdaş (Ortaođu Teknik Üniversitesi eski Rektörü ve eski Maliye Bakanı), Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu (İstanbul Teknik Üniversitesi İşletme Mühendisliđi Fakültesi Dekanı); «Faizin Ekonomideki Yeri ve İşlevi» konulu «Ekonomik Yorumlar» toplantısında, toplu halde görülmüyorlar.

alınsın, faiz bir fonksiyondur, tabii'dir. Siz başka parametreleri esas alırsınız, faiz o parametrelere göre belirlir. Faiz böylece oluşurken şüphesiz kendi rolünü de oynayacaktır. Mesele kredi hacmini, efektif talebi etkileyecek tedbirler alırsınız, faiz buna göre, bir şekilde belirlir. Böylece beliren faiz oranı da likit fon arzını ve talebini dengeler. Bu görüşlerin hiçbirinde, «İşte şu mevduata faiz verilir, şu mevduata verilmez ya da şu mevduata şu kadar, ötekine bu kadar faiz verilir; şu kredinin faizi şu kadardır, bu kredinin de bu kadar.» gibi bir saptama öngörülmez. Keynesçilere göre, para arzını çoğaltırsınız ve doğal olarak faiz hadlerinin düşmesini beklersiniz. Para arzını kısırsınız, faizin yükselmesini beklersiniz. Ama, faizi bizde olduğu gibi birtakım tebliğler, kararnameler

vs. ile idare etmek, rastlanan bir usul değildir.

DURAKBAŞA — Ve sanki ekonomiyi faize bağlamak...

KURDAŞ — O, tabii kimsenin öngörmediği bir garipliktir. Teoride piyasa ekonomisinin çerçevesi içinde derpiş edilen bir yaklaşım değildir?

DURAKBAŞA — Başka görüşler de var mı, Sayın Paya?

PAYA — Şüphesiz yukarıda değindiğimiz görüşlere değişik derecelerde yaklaşan, uzaklaşan farklı yaklaşımlar olabilir.

DURAKBAŞA — O zaman temel iki yaklaşım söylüyorsunuz. Peki Türkiye'deki uygulama tamamen kendine özgü bir uygulama mıdır? Yoksa dış ülkelerde de Türkiye'ye benzer;

faiz haddini kararnamelerle, teblig-lerle tespit eden ve belki diğer ekon-omik gelişmeleri buna bağlayan bir yaklaşım var mıdır?

işletmeler için faiz çok önemli bir maliyet kalemi haline gelmiştir

PAYA — Bugün 24 Ocak karar-larının alındığı sırada olan yakla-şımın çok sapılmıştır. 24 Ocak kar-rarlarında o sırada tamamen kon-trollen çıkmış parasal çerçeveyi ser-best piyasa kuralları içerisinde tek-rar disiplin altına almak gibi bir amaç vardı. Ama bugün ekonomiye çok yoğun müdahaleler yapılmakta ve müdahale aracı olarak da para politikası tercih edilmektedir. Oysa, yoğun bir müdahaleci politikayı be-nimserseniz, bunun aracı maliye poli-tikası olmalıdır. Eğer para politika-sında çok yoğun bir müdahaleyi be-nimserseniz, piyasa ilişkilerini çok geniş ölçüde bozarsınız. Örneğin, bu-gün çok değişik faiz oranları var. Bu kadar değişik faiz oranlarının uygu-landığı ve faizin önemli bir maliyet unsuru haline geldiği bir ortamda şirketlerin bilançoları bize piyasa ilişkilerini yansıtmamaktadır. Diğer bir deyiş ile, kâr-zarar hesapları onların faaliyetlerinin bir sonucu şeklinde yorumlanamaz. Çünkü faiz çok ön plana geçmiş; çok önemli bir maliyet kalemi haline gelmiştir.

DURAKBAŞA — Sayın Hatiboğlu, sizin bu teorik açıklamalara ekleye-cek bir görüşünüz var mı?

HATİBOĞLU — Teorik açıdan ben Sayın Paya'nın söylediklerine katılıyorum. Ancak, konuya Türkiye açısından bakarsak, önce, faiz oran-larının azalması gerektiğini söyleyen fikirlerden işe başlayabiliriz. Bu gö-rüşe göre, % 80 - % 90 faiz hadleri ile ne yatırım yapılabilir, ne de bu

faiz hadleri ile işletme sermayesi fi-nansmanı temin edilebilir. Bunun karşısındaki fikir de şöyle : Deniyor ki, aslında Türkiye'de faiz hadleri yüksek değildir. Çünkü enflasyondaki artışı faiz hadlerinden düştüğünüz za-man geriye pek de yüksek bir reel fa-iz haddi kalmamaktadır. O bakımdan faiz haddi yüksek değildir. Aslında bu ikinci bir fikri ileri sürenlere büyük ölçüde itiraz etmek gerekiyor. Yanlış anlaşılmasın. Ben Türkiye'de faiz ora-nı yüksek değildir, demiyorum. Tam tersine yüksektir diyorum. Hatta di-yelim ki enflasyon % 50 iken faiz ora-nının % 50 olması da yüksektir. An-cak ben şunu söylemek istiyorum : Faiz oranı seviyesini yalnız nominal faiz oranından enflasyon oranını düşmek suretiyle hesap etmek yan-lıştır.

DURAKBAŞA — Sayın Hatiboğlu, faiz oranının yüksekliği ya da düşüklüğü neye göre ölçülür?

HATİBOĞLU — Faiz oranının enflasyon % 50 iken % 50 olması iş-adamı için faiz oranının çok yüksek olması demek iken; mevduat sahiplerine % 50 faiz vermek onlar için hiç faiz vermemek demektir. Demek oluyor ki, bu konuda yargı bakış açı-larına göre değişiyor. Öte yandan, Türkiye'deki finans sistemi tasarruf-çu ile yatırımcı arasında bir denge kuramıyor. Bir başka deyiş ile me-sela enflasyon oranı % 50 iken % 50 ile işadamına para vermek fevkalade olumsuz sonuçlar ortaya çıkarır. Pe-rişan eder iş muhitini.

DURAKBAŞA — Üzerine yüklen-en ek külfetler yüzünden mi?

HATİBOĞLU — Oraya sonra ge-leceğim. Öte yandan, bu durumda tasarruf sahibine % 50 verseniz ona hiçbirşey vermiyorsunuz demektir. Bu da çok kötü. Yani bu kamburu çöz-meliyiz. Bu iki kötüyü uzun süre bir arada tutamayız. Şimdi gelelim baş-ka bir noktaya. Neden enflasyon

% 50 iken işadami % 50 faiz veremez. Çünkü enflasyon % 50 olduğu zaman firmaların işletme sermayesi ihtiyacı daima % 50'den fazla artmış olacaktır. İşletme sermayesi ihtiyacı genellikle enflasyon oranının üstünde artar. Enflasyon devamlı olarak hızlanmakta ise bu ağırlığı firmalar hissetmeyebilir. Oysa, Türkiye'de son zamanlarda enflasyon % 100'den % 40'lara indi ve bu sebeple işadamlarının yakınması bir yerde haklıdır.

Prof. Dr. Zeyyat HATİBOĞLU

Bu olaya iki hususu daha eklemek istiyorum. Birincisi, Türkiye'deki firmalar yıllar yılı negatif faiz oranları ile para almaya alışmıştır. Diğeri, Türkiye'de fon bulmak için tek bir kapı vardır; o da bankalardır. Bankalar ise enflasyonun azalması nedeni ile fon temin etmekte büyük bir sıkıntı altına girmişlerdir. Bütün bunlar bir arada düşünülürse, işadamlarının yüksek faizden şikâyet etmelerini fevkalade normal görmek lazımdır. Öte yandan, meselenin diğer yönüne baktığımızda tasarruf yapan kişilere enflasyonun altında faizler vermek, ekonominin makro

büyüklükleri üzerinde birçok olumsuz etkiler ortaya çıkarmaktadır. Gerçekten banka mevduatının para miktarına olan oranı (katsayısı) bu eksi faizlerin ve yüksek enflasyonun bulunduğu yıllarda azalmıştır. Bir başka deyişle, Türkiye'de finans sistemi kurumaya başlamıştır. Eskiden 4'lere yaklaşan bu katsayı, halen 3'ün altına inmiştir ve Türkiye'de eksi faizler verilmeye devam edilecek olursa, bu fonların kuruması kuşkusuz önemli meseleler meydana getirecektir.

DURAKBAŞA — Sayın Hatiboğlu, size göre faiz oranları ne olsun ve nasıl olsun? Tam yetkili olsanız bu sorunu nasıl çözerdiniz?

kredi ve mevduat faizlerini birbirine yaklaştırmak lazım

HATİBOĞLU — Böyle birşey olmaz ya, olduğunu varsayarsak özellikle iki tedbire yönelirdim. Bir kere finans sistemini o şekilde düzenlemek gerekir ki kredi faizleri ile mevduat faizlerini kesin kes birbirine yaklaştırmak lazım. Bunu ben daha 1965 yıllarında çıkan «Türkiye'de Bankacılık» kitabımda, o zaman bu kavramlar Türkiye'de hiç konuşulmaz iken, söylemiştim.

DURAKBAŞA — Sayın Hatiboğlu bundan kastınız aradaki yükler mi? Vergi, fon kesintisi, munzam karşılık gibi...

HATİBOĞLU — Söyleyeyim. Şimdi kanımca vergi elbette faiz haddini yükselten bir olaydır; krediler için olsun, mevduat için olsun. Daha o zamanlardan beri bu çeşit vergilerin kaldırılması konusunda fikirlerimi söylemiştim. Fakat bankacıların söylediği gibi «mevduat munzam karşılığı + disponibiliteler» düşünce geriye % 50 kalıyor. Bu maliyeti etkileyen

bir husustur, görüşüne katılmıyorum. Çünkü, kaynağı ne olursa olsun — isterse Merkez Bankası olsun — kredilerin toplamı mevduat toplamının % 90'ına ulaşmaktadır.

DURAKBAŞA — Yalnız Sayın Hatiboğlu, T.C. Merkez Bankası munzam karşılık olarak aldığı paraya düşük faiz veriyor. Yani piyasadan toplayamayacağı bir düşük bedel veriyor. Bu da bankaların paçal maliyetini etkiliyor.

HATİBOĞLU — Merkez Bankası piyasadan toplayamayacağı bir fiyattan alır ama verirken de piyasanın vereceği fiyattan daha düşük bir fiyatla finans sistemine verir. Merkez Bankası iki türlü para verir finans sistemine. Bunlardan biri, herkesin kolayca görebileceği gibi çeşitli reeskont, öncelikli krediler şeklindedir. Bir de enflasyon yapmak suretiyle verir. Eğer finans sistemini, entegre bir sistem haline koyabilirsek ve normal faizlerle çalışabilir hale getirebilecek olsak, kuşkusuz bu gibi meseleler kalmaz. Yalnız dünyanın her yerinde ismi farklı da olsa bir karşılık sistemi vardır, bir kullanılabilir sistemi vardır.

DURAKBAŞA — Sayın Hatiboğlu, bankacıların şikâyetleri maliyetle ilgili. Ben şu maliyet üzerinden fon topluyorum; Merkez Bankası buna hayli düşük bir bedel üzerinden sahip çıkıyor. Benden bu parayı zorla ucuz alıyor, diyorlar.

HATİBOĞLU — Merkez Bankası o parayı ucuz alıyor ama onlara çeşitli isimlerle ucuz kredi de veriyor. Ayrıca bir de enflasyon yapmak suretiyle kredi veriyor. Sonra, paçal maliyete bakmak lazım. Bankacılık Sistemine resmi mevduat ve ticari mevduat bedava veriliyor.

DURAKBAŞA — Devlet de böyle faize müdahale edip faizsiz imkân yaratmasın. Paçal maliyet Türk Ban-

kacılık Sisteminde 1982 yılında bir bankadan ötekine değişimler gösterse de % 31 dolayındadır. Bu hesaba munzam karşılığın ucuz alınmasının yüklediği külfet dahil değildir. Ancak, T.C. Merkez Bankası'nın bankalara açtığı kredilerde uygulanan faiz oranı ile bankaların reeskont kredilerini müşterilerine kullandırırken aldığı faiz arasında (komisyonlar dahil) % 1,66 - 2,81'den fazla bir fark yoktur. Oysa paçal maliyet (% 31) ile munzam karşılığa verilen faiz (% 18) arasında halen % 13 bir fark mevcuttur.

türkiye'de bankacılık sisteminin maliyeti fevkalade yüksektir

HATİBOĞLU — Sayın Durakbaş, bankaların ne gibi yollarla kredi faizini yükselttiklerini hepimiz biliyoruz. Ben bir başka noktaya değinmek istiyorum. Türkiye'de bankacılık sisteminin maliyeti fevkalade yüksektir. 1965 yılında bunu ben % 10 olarak hesaplamıştım. O zamanlar enflasyon % 10'larda idi. Yeni bir hesap yapmadım. Ama, şimdi elbette çok daha fazladır. Bankacılık Sistemindeki bu pahalı çalışmayı mutlaka düzeltmek lazımdır.

DURAKBAŞA — Sayın Hatiboğlu, bütün bu hesaplamalar fevkalade karmaşık hesaplamalar. Bu hesaplamaların içinden çıkmak zor. Bankacılar, para alıp para sattıkları halde bu karışık sistem içerisinde kaçta kaçta sattıklarını bilemiyorlar. Oysa, Bankacılığın işlevi bu; maliyet iyi saptanabilirse Banka nasıl zarar eder? Olsa olsa az ya da çok kâr eden bankalar olabilir. Bir model oluşturacaksak bu model kendi mantığı içerisinde sağlam olmalıdır. Yani, ya faiz oranlarını serbest oluşuma bırakacaksınız, «munzam karşılık» sistemini de

para arzını ayarlayan bir alet olarak kullanacaksınız; o zaman da bu parayı çekerken para maliyeti ile bu kadar büyük farklılıklara lüzum kalmayacak; ya da tamamen bürokratların yargılarına bağlı, tam güdümlü bir ekonomik sistemi benimseyeceksiniz. İş ne deve ne kuş örneğine dönmemelidir.

HATİBOĞLU — Sayın Durakbaşa, ben de sizin dediklerinizi söylüyorum; başka birşey söylemiyorum. Bu böyle olmalıdır. Fakat bu böyle olduğu takdirde, şimdi olduğu gibi bankalar bu yüksek maliyetlerle çalışamazlar.

DURAKBAŞA — Bankalar o zaman kendi sorunlarını kendileri düşünsün.

HATİBOĞLU — Düşünsün tabii. Bankalar bu yüksek maliyetlerle çalıştığı müddetçe sizin dediğinizi, benim dediğimi yapmak mümkün değildir. T.C. Ziraat Bankası % 30 - 40 maliyetlerle resmi mevduat almaya kalkarsa zor duruma düşer. Mümkün değildir. Sonra, kişi başına ulusal gelirin 1500 dolar civarına ulaştığı. 50 milyon insanın yaşadığı bir ülkede bütün finans sisteminin bankalarda oluşması mümkün değildir. Bunun yanına esaslı surette bir sermaye piyasası koyacaksınız; faiz oradan etkilenecek. Bunun yanına bir ipotek piyasası koyacaksınız; devlet finansmanının önemli yer tutacağı bir piyasa koyacaksınız; para piyasasını koyacaksınız.

DURAKBAŞA — Yani kısa vadeli fonların alınıp verilebildiği bir piyasa.

HATİBOĞLU — Evet, tabii...

DURAKBAŞA — Sayın Hatiboğlu, deminki sıralama içerisinde bir de Faiz Farkı İade Fonu kesintisi var. Kredilerden, selektif faiz ve kredi uygulaması için T.C. Merkez Bankası'ndaki fona değişik oranlarda ke-

sinti yapıyorlar. Bu da bir maliyet unsuru. Sizin selektif kredi konusunda görüşleriniz nedir? Türkiye'de biliyorsunuz çok değişik faiz hadleri var : saymadım ama herhalde 17-18'den aşağı değildir.

selektif kredi uygulaması türkiye için gerekli mi?

HATİBOĞLU — Çok teşekkür ederim, özellikle bu konuyu ortaya attığınız için. Liberal görüşlü bir kişi olarak buna cevabımın ne olacağı açıktır. Türkiye'de selektif kredi tatbikatının yürüme olasılığı artık kalmamıştır. bitmiştir. Türkiye bu seviyeye geldikten sonra selektif krediyi piyasa sistemi içinde kalmak istiyorsa kesinlikle yürütemez. Türkiye'de artık ekonominin bir tarafına dokunduğunuz zaman başka bir yandan sesler çıkacaktır. Bir örnek vereyim : Türkiye'de bazı şirketleri himaye edip onlara bol para verecek olursanız, bu parayı bir yerden bulacaksınız. Nereden bulacaksınız? Ya vaktiyle selektif kredi olarak verdiğiniz kredileri azaltacaksınız ya da enflasyon yapıp para basacaksınız. O bakımdan kanımca selektif kredinin Türkiye'de yürüme şansı kalmamıştır. Hiç kuşku yok; bugüne kadar birtakım kesimleri himaye etmek suretiyle büyük ölçüde ekonomiyi çıkarmaz hale getirmişizdir.

DURAKBAŞA — Sayın Akgüç, siz öteden beri selektif kredi politikası yanlısınız, bildiğim kadar. Bu husustaki görüşlerinizi açıklar mısınız?

AKGÜÇ — Türkiye gibi bir ülkede eğer fiyat mekanizması kaynakları en iyi şekilde dağıtsa, selektif uygulamaya lüzum yok. Ama bütün bu selektif uygulama yahut seçici

uygulama fiyat mekanizmasının kaynakları iyi dağıtmayacağı ya da dağıtmadığı görüşünden kaynaklanıyor. Diğer ülkelerde de böyle seçici bir uygulama var. Yani belirli sektörleri himaye eden, onlara daha düşük faizli krediler veren sistemler var. Örneğin, hemen hemen tüm dünyada dışsatım kredileri selektif uygulamadan yararlanıyor. Faiz hadleri dolaylı veya dolaysız şekilde düşük tutuluyor.

DURAKBAŞA — Daha çok ihracat sigortası yoluyla olmuyor mu Sayın Akgüç?

AKGÜÇ — Hayır, ucuz kredi yoluyla.

KURDAŞ — Peki böyle bir uygulama doğru mu? Asıl sorun yapay bir döviz kuru değil mi?

AKGÜÇ — Bütün bu tartışmaların yoğunlaştığı odak merkezi şudur: Fiyat mekanizması bir ekonomide kaynakları en iyi şekilde dağıtır mı, dağıtmaz mı? Eğer fiyat mekanizmasının kaynakları en iyi şekilde dağıtacağını kabul ediyorsak, tabii ki selektif uygulama yapmayız. Eğer bunun böyle olamayacağını düşünüyor isek, o zaman selektif uygulamaya gitmek zorundayız.

DURAKBAŞA — Sayın Akgüç, dediniz ki; yurt dışında da buna ait örnekler var. Yani tüm ülkelerde mi?

AKGÜÇ — Aşağı yukarı tüm AET ülkelerinde. Bir de o ülke için ekonominin gelişmesi açısından hangi sektör önemli görülüyorsa, — örneğin İngiltere'de gemi inşa sanayii gibi — o sektöre selektif kredi, ucuz faiz uygulaması yapıyorlar.

DURAKBAŞA — Bizde olduğu gibi mi?

AKGÜÇ — Bizdeki, seçicilik ya da selektif uygulama değil. Orada Sayın Hatiboğlu'na katılıyorum. Pren-

sipte seçiciliğe taraftarım ama, Türkiye'de seçicilik ya da selektif uygulama ekonomik görüşlere ve bir sağlam temele dayanmıyor. Daha çok baskı gruplarının ya da o andaki yöneticilerin eğilimlerine göre oluşuyor.

DURAKBAŞA — Yani çok fazla selektivite var.

AKGÜÇ — Selektivite çok. Ben prensip itibariyle selektif uygulamayı kabul ediyorum; fakat Türkiye'de uygulaması hatalıdır diyorum.

DURAKBAŞA — Sayısal bakımdan mı?

AKGÜÇ — Hem sektörleri itibarıyla hem de çok sayıda oluşu itibarıyla...

KURDAŞ — Bir soru sorabilir miyim? Bundan sonra selektivitenin daha akıllı, daha verimli kullanılacağına dair ne gibi bir teminatınız var? Eskiden kullanılmamış, bundan sonra daha iyi kullanılacağını nasıl güvenle söyleyebileceksiniz?

planlı ekonominin amacı kaynakları iyi kullanmaktır

AKGÜÇ — Tabii bu konuda kesin güvence vermek mümkün değil. Ama biz 1962 - 1963'lerden beri planlı ekonomi uygulamak istiyoruz. Planlı ekonomiyi de galiba yanlış anladık. Planlı ekonomideki amacımız kaynakları iyi kullanmaktır. Kaynakları iyi kullanabilmek için de birtakım araçlara ihtiyaç vardı. Selektivite işte bu araçlardan biridir. Ama biz planları da, uygulamayı da iyi yapamadığımız için bu konuda başarılı olamadık. Ama uygulama hatalı ise bu ilkelerin geçerliliğini ortadan kaldıramaz.

HATİBOĞLU — Ben de soru sorabilir miyim Sayın Akgüç? Acaba

yabancı ülkelerde selektif kredilerin toplam kredilere oranı nedir? İkincisi selektif krediyi toplam kredinin yüzde kaçına çıkardığınız takdirde, bu durum, kredi mekanizmasının işleyişini önlüyor?

AKGÜÇ — Selektif uygulama ülkeden ülkeye değişiyor. Örneğin Federal Almanya'yı alacak olursak, bildiğim kadarı ile buradaki selektif kredi uygulaması son derece az. Ama

Dr. Öztin AKGÜÇ

buna karşılık selektiviteyi daha katı uygulayan bazı ülkelere bakarsak, özellikle ekonomik bakımdan daha geri kalmış ülkelerde bu oran yükseliyor.

KURDAŞ — Amerika'da nasıl?

AKGÜÇ — Amerika'yı bilmiyorum. Ama devlet müdahalesinin etkin olduğu ülkelere baktığımız zaman nispetler yükseliyor gibi. Yalnız şuna da değinmek lazım : bütün kredileri selektif olarak uygulamaya kalkarsanız selektivitenin anlamı kalmaz.

PAYA — Şu anda Türkiye'de kredilerin hangi sektörlere gitmesi mi, yoksa hacmi mi önemli sizce? Bu kriz nereden çıkıyor? Bana kalırsa kredi hacmi daha ön planda.

AKGÜÇ — Bizim gibi ülkelere kredinin dağılımı belki daha önemli bir sorun. Türkiye'de kredi hacmi dar mı, değil mi, bu çok tartışılabilir bir konu. Türkiye'de kredi hacmi son iki yılda 400 milyondan 2 trilyona ulaşmıştır. Öyle ise Türkiye'de sıkıntı nereden doğuyor? Bunda belki faiz oranlarının yükselmiş olması bir etken ama, esas etken firmalarda işletme sermayesi ihtiyacının son derecede artmış olmasıdır. İşletme sermayesi ihtiyacının artış nedenlerini de ben şöyle izah ediyorum : Türkiye'de 1977, 78, 79'larda bir talep enflasyonu vardı. Dolayısıyla işletme sermayesi ihtiyacını firmalar daha rahatlıkla karşılayabiliyorlardı. Çünkü stokları fazlaydı, alacakları fazla idi. Müşterilerinden avans alabiliyorlardı. Ve de enflasyonun doğurmuş olduğu işletme sermayesi ihtiyacını büyük ölçüde bu şekilde karşılayabiliyorlardı. 1980'den sonra ise, Türkiye'de bir talep patlaması yoktur artık. Firmalarda stok devir hızı, alacak devir hızı, işletme sermayesi devir hızı son derece azalmıştır. Ve bu büyük bir işletme sermayesi gereksinimine neden olmuştur. Bence meseleyi sadece faiz oranına bağlamamak, ekonomideki bir tür durgunluğa bakmak lazımdır.

DURAKBAŞA — Sayın Akgüç, sizin selektivite görüşünüzde faizlerin böyle tebliğlerle, kararnamelerle tespiti de yer alıyor mu? Şunu demek istiyorum : bir kısım kaynağı bir yerden alırsınız fon oluşturursunuz. Bu fondan bir kısım kredilere piyasada oluşacak faize göre bir avantaj sağlarsınız. Ama faiz yine piyasada oluşur. Bir bu var, bir de tebliğ ya da kararnamelerle faiz şu olsun, bu olsun diyerek bu işi yapmak var. Si-

zin selektivite görüşünüze hangisi daha uygun?

faiz konusunda dünyada serbest rekabet var mı?

AKGÜÇ — Sayın Durakbaşa, benim görüşüm biraz farklı. Ben serbest rekabetin olmadığı kanısındayım. Yani teorik olarak kitaplarda var, fakat uygulamada ben serbest rekabetin olmadığı kanısındayım. Hatta faiz konusunda benim görebildiğim kadarı ile dünyada serbest rekabet pek yok. Peki, o zaman faiz ne şekilde tespit ediliyor? İngiltere'de kliring bankaları bir araya geliyor. Amerika'da ekonomiye egemen 3-5 banka bir araya geliyor, temel faizi tespit ediyorlar. Diğer bankalar da bunun çok az üstünde bir faiz uygulamasına gidebiliyorlar. Belçika'da bir Komisyon var; bu Komisyonda bankalar ve kamu otoriteleri temsil ediliyorlar ve uygulanacak faizleri saptıyorlar. Sadece belirli faizi serbest bırakıyorlar. Hollanda'da Bankalarla Merkez Bankası uygulanacak faiz konusunda karşılıklı pazarlığa oturuyor. Bu ülkelerde de sanıldığı gibi her banka istediği faizi uygulayamıyor. Yani bir ölçüde belli sınırlar var. Bu para otoritelerinden gelen, bir de kararname oluyor, orada belki telkinler, uyarılar oluyor ya da kendi aralarında bir anlaşmaya varıyorlar.

HATİBOĞLU — Ama o ülkeler uluslararası para piyasalarına açık. Ve faiz oranları bu piyasalardan etkileniyor.

AKGÜÇ — Çok haklısınız, uluslararası para piyasalarına açık ülkelerde, faiz saptanırken bu piyasalardaki faiz oranlarını da elbette dikkate alıyorlar.

DURAKBAŞA — Merkez Bankası'nın bankalarla görüş alışverişinde

bulunarak iskonto haddini tespit etmesi ve ona göre para politikalarından yararlanması ayrı bir konu. Bu, faizlerin kararnamelerle tespiti değil tabii. Yani Sayın Akgüç, bu sistemde güçlü bir banka herhangi bir nedenle diğerlerinden şu kadar farklı fiyatla para alıyor ya da satıyor diyebilir değil mi? Bunu engelleyen bir husus yok herhalde. Yani piyasa koşulları bankaları belirli faiz oranlarını uygulamaya zorluyor. Çünkü orada Merkez Bankaları icabında o fiyattan para alıyor ya da satıyor.

AKGÜÇ — Bunu ya kararnamelerle yaparsınız, bizde olduğu gibi, ya da centilmenlik anlaşmaları ile yaparsınız.

DURAKBAŞA — Sizin görüşünüz kararnamelerle bu iş yürüyebilir.

AKGÜÇ — Bence ister bu kararname şeklinde olsun, ister Merkez Bankası zaman zaman bankalarla karşılıklı görüşmeler suretiyle bunu tespit etsin; bir farkı yok.

HATİBOĞLU — Efendim, ben Sayın Akgüç'ün, ileri ülkelerde dahi fiyat mekanizmasının iyi işlemediği ve finans piyasalarının serbest rekabete açık olmadığı yolundaki fikirlerine katılamayacağım. Şu bakımdan: son zamanlarda dünyanın çeşitli ülkelerinden, geri kalmış, gelişmekte ve gelişmiş ülkelerde yapılan gözlemlere dayanan çok bol miktarda yayın geliyor ve bütün bunlar gösteriyor ki geri kalmış ülkelerde olsun fiyat mekanizması bir harika; fiyata duyarlı olmayan hiçbir sektör yok. Sayın Akgüç, ben buna inanmıyorum demesini acaba neye dayanandırıyor, ben bilmiyorum. Kaldı ki fiyat mekanizmasının ne derece etkili olduğunu gösteren Türkiye ekonomisinde başka bir olay var. İhracatımız bir devalüasyonla 2.2 milyar dolardan 5.5 milyar dolara çıktı. Fiyat mekanizmasının etkinliği üzerine

bundan daha iyi bir kanıt bence düşünülemez. Ayrıca, özellikle dış mali piyasalara açık ülkelerde o kadar hassas bir denge var ki ve bankalarla bütünleşmiş öyle kurumlar var ki; birisine birşey dediğiniz zaman öbür taraftan sesler gelir ve çok şey karışamazsınız. Çok küçük hudutlar içinde etkinlikler söz konusu olabilir. Faiz oranının Amerika'da % 1 düşmesi doların değerini; doların değerinin düşmesi ise altın fiyatlarını nasıl etkiledi!.. Altının düşmesi markı nasıl etkiler? Bunlar öyle birbirinin içine girift ki... Yoksa, Türkiye'deki gibi çağır Banka Genel Müdürlerini, «Faizler böyle olacak.» de... Bununla dışardaki uygulamaların hiçbir ilgisi yok.

DURAKBAŞA — Türkiye'de de gerçekte oluyor mu? Bir de işin o tarafı var.

HATİBOĞLU — Türkiye'de de olmuyor. Türkiye'de de olmadığını banker olayı gösterdi bize. Bu bakımdan bu ülkelerde serbest piyasanın işlemediğini ben düşünmüyorum. Bir de selektif uygulamasının bir maliyeti var. Birisine ucuz kredi ve fazla kredi verdiğiniz zaman, onu bir yerden alarak vereceksiniz. Buna ekonomi nereye kadar dayanır? Örneğin, Türkiye'de enflasyon aynı aşırılıkta devam etseydi finans sistemi çökecekti. Mevduatla para miktarı arasındaki katsayı % 4'lerden % 2'lere doğru gerilemişti. Ve bu böyle sürseydi finans sistemi bitecekti.

DURAKBAŞA — Buyurun Sayın Kurdaş.

◆ Dünyada en zor olan şey, insanın kendisini bilmesidir.

Thale

pazar ekonomisinin temel mekanizmalarına müdahale edilirse sistem bozulur ve değişir

KURDAŞ — «Bir pazar ekonomisinde, kaynakların en iyi kullanımını pazar mekanizmaları mı sağlar, yoksa bürokrasi ve politikacı mı sağlar?» sorusunu fazla tartışmak istemiyorum. Türkiye'nin geçirdiği 40 yıllık deneyim ve dünyada bunalıma düşmüş her ülkenin geçirdiği deneyimler idari müdahalenin derecesi ağırlaştıkça bunalımın da ağırlaştığını ortaya koymaktadır. Pazar ekonomisinin kaynak kullanımında, ekonominin dengelerini sağlamakta bürokrasi ve politikacıdan hem çok daha etkili ve hem çok daha ahlâklı olduğuna inanıyorum. Bürokrasinin bir pazar ekonomisinin temel mekanizmalarına müdahale etmesi prensip alınırsa sistem bozulur, sistem değişir. Bu müdahalenin hem sonu alınmaz, hem de öyle müdahalelerle aslında ne selektivite, ne etkili kaynak kullanımını sağlar, ne de makro denge sağlanabilir. Bu arada, yanlış anlayışa da değinmek istiyorum.

«Efendim, piyasa ekonomisinde serbest rekabet yok» deniyor. Kimse bir piyasa ekonomisinde her noktada, her konuda, her anda tam serbest rekabet olduğunu farzetmiyor; iddia etmiyor. Bir piyasa ekonomisinde kısıtlı rekabet oluşturulmuş ona da isimler konulmuştur: Monopol, oligopol ve eksik rekabet durumları olabilir. Piyasa o şartlar içinde de çalışır. Bu gibi durumlarda yapılacak iş, rekabeti önleyen engelleri ortadan kaldırmaktır. Bütün mesele ekonominin ana mekanizmalarını teşkil eden fiyatın, faizin, döviz kurunun piyasadaki arz ve talebe göre belirlenebilmesidir. Sız bu mekanizmaları idari müdahaleye açarsanız, müdahalelerle ekonomi çığırından çıkar. Türki-

ye'nin kendi deneyimi var. Biz 40 yıl birkaç bürokratin döviz kurunu tespit etmesini prensip aldık. O bürokratların içinde ben de bulundum. Döviz kurunun daha nasıl teşekkül ettiğini bilmeyen insanlar, Türkiye'de 40 yıl döviz kuru saptadılar. Faizlere birsürü kanunla kararnamelerle, bin bir idari tedbirlerle, kısıtlama ile müdahale ettik. Faizi öyle bir çetrefil hale getirdik ki, faiz mekanizması manasını kaybetti. Fiyatlara öylesine müdahale ettik ki, fiyat mekanizması manasını kaybetti. Ve geniş gelişme potansiyeli var dediğimiz ülkemiz, dünyada en az gelişen, her 10 yılda ağır bunalımlara giren bir ülke oldu.

Biz bu acı deneyimlerden geçtikten sonra 1980 Ocak'ında iyi-kötü rasyonel bir politika izlemek yönünü seçtik. Ve bu rasyonel politika ile de az-çok birşeyler yaptık. Tam yapamadık ama iyi-kötü birşeyler yaptık. Buna rağmen hayli müsbet sonuçlar elde ettik. 1980 Ocak'ından bu yana Türkiye'nin ekonomik durumunda bir iyileşme olduğu herhalde inkâr edilemez. Bu iyileşmede, işte bu basit ve doğru kararın büyük tesiri olmuştur. Faizlerin iyi-kötü piyasa kurallarına göre belirlenmesi, döviz kurunun üzerindeki tazyikleri azaltmıştır; faiz dışarıya sermaye kaçırılmasını caydırır yolda işlemiştir, stokçuluğu önlemiştir; enflasyonu kontrolde büyük katkı yapmıştır. Şimdi mesele bu politikayı daha akılcı kılmak; faiz, döviz kuru politikalarını daha akılcı kullanmak; fiyatları yapılagelen idari müdahaleleri hergün biraz daha daraltmaktır. Biz bunları yaparsak Türk ekonomisini, içindeki güçle, çok daha ileriye doğru götürebiliriz. Bir piyasa ekonomisinde fiyatı; kuru, faizi Ankara tespit etsin demek bir mana taşımaz. Bu parametreleri 40 yıl uygun şekilde tespit edemeyen adamın, yarın edeceğine nasıl güvenebiliriz? Sonra, müdahale aynı zamanda peşinden ahlâksızlığı da beraberinde

getiriyor. Müdahale, güç demektir. O gücün nasıl kullanılacağını hiç kimse bilemez. Nerede duracağını da bilemezsiniz. O gücü bir kere tadan bürokrat sonuna kadar gider. Türk ekonomisinde bugün yapılan, hepimizi çıldırtan müdahaleler buradan geliyor. Bu konuyu burada kesiyorum. Faiz konusuna geliyorum.

türkiye'de faiz sistemi rasyonelleştirilmelidir

Türkiye'de bence faiz konusunda iki sorun var: Birisi faiz sisteminin rasyonelleştirmek. Yani Türkiye'de faizi, bir piyasa ekonomisinin faiz mekanizmasının işleyişinde öngörülen temel şartlara yaklaştırmak. Bu rasyonelleştirme ile birlikte Türkiye'de faiz hadlerinin düşmesine yardımcı olacak politikaları uygulamaya koymak. O halde görüşlerimi iki noktada topluyorum: 1) Faiz sistemimizin rasyonelleştirilmesi; 2) Faiz oranlarının düşürülmesi için gereken tedbirlerin alınması.

Türkiye'de faiz sistemi 24 Ocak kararlarından sonra dahi rasyonelliğe çok az yaklaşmıştır. Sistemimizde hâlâ likit fon arzı ve likit fon talebi üzerinde sonu gelmeyen keyfi müdahaleler var; ayırımlar var; imtiyazlar var; kısıtlamalar var. Bunları kısaca sayayım: Diyoruz ki mevduat faizleri serbesttir. Ama öbür taraftan ticari mevduata, resmi mevduata faiz verilmez kuralını koymuşuz. Vadesiz tasarruf mevduatı ile diğer mevduata ancak % 5 faiz verilir diyoruz. Sonra mevduattan mevduat karşılığı alınır, diyoruz. Doğrudur, mevduat karşılığı piyasa ekonomilerinde kullanılan aletlerden biridir. Ama mevduat karşılıklarının etkili olabilmesi için asırlığa gilmemesi ve tarafsız uygulanması gerekir. Türkiye'de ise mevduat karşılıkları sistemi tarafsız uygulanmıyor. Eğer aldığınız mevduat şu maksatlı bir krediye gidiyorsa şu

oran, şu maksatlı başka bir krediye gidiyorsa bu oran uygulanır, deniyor. Türkiye'de bugün uygulanan mevduat karşılıkları sistemi ile bir piyasa ekonomisinde uygulanan sistem aynı değil. Bizim sistemimiz idari müdahalelerle çarpılmış, mantığını kaybetmiş bir sistemdir. Sonra, bu karşılıklardan örneğin Ziraat Bankası'na kullanın için bir pay ayırıyorsunuz. Ondan sonra çeşitli krediler için, çeşitli faiz oranları tespit et-

Kemal KURDAŞ

mişsiniz. O çeşitli krediler için çok çeşitli bir faiz farkı iade sistemi geliştirmişsiniz. Kredi ne kadar faize tabidir, bunun tespiti artık uzmanlık işi oluyor. İhracat için ayrı bir düzen kurmuşuz. Demek ki mevduatı, likit arzını bölmelere ayırmışız. Likit talebini de bölmelere ayırmışız.

Ondan sonra likit fon arzı ve talebinde pazarlar arasında da ayırım yapmışınız ve dengesizlikler kurmuşsunuz. Eğer mevduat arzı ve mevduat talebi banka sistemi kanalı ile işlerse, demişsiniz ki; gelen mevduattan mevduat karşılığı alırım;

mevduata verilen faizlerden şöyle bir vergi keserim; açtığım kredilerden şu kadar Gider Vergisi alırım. Fonlar alırım. Buna karşılık banka dışında aynı hizmeti gören bir banker kesiminin bu külfetlere bağlı olmaksızın gelişmesine göz yummuşsunuz. Bütün bu karmakarışık sistem içinde güya kredi faizleri serbesttir, demişsiniz ama; arkanızı dönüp bankalar da aralarında bir centilmen anlaşması yapsın, buyurmuşsunuz. Görüüyor ki böyle bir sistemi önce rasyonelleştirmek lazım. Bu rasyonelleştirmeyi yaptıktan sonra Türkiye'de faizlerin bir piyasa ekonomisi sistemi içinde düşürülebilmesi için tedbirler üzerinde durulabilir.

Sayın Hatiboğlu güzel bir ayırım yaptı; gerçekten mevduat faizleri ile kredi faizlerini birbirinden ayırmak lazım. Mevduat sahibi yatırdığı paraya enflasyon oranının üstünde bir reel getiri ister. Bu reel getiriyi, parasının hisse senedi, tahvil, mal ya da gayri menkule bağlanmasında sağlayacağı reel getiri ile karşılaştırır. Parayı sarf kararını ona göre verir. Tabii bütün bu reel getiri karşılaştırmalarında güven ve likiditeyi de dikkate alır. Bugün mevduat sahiplerinin reel getirileri bu kıstasların pek üstünde değil. Gerçi bankerler varken bu seçeneklerin çok üstünde bir faiz alıyorlardı ama, büyük bir risk unsurunu da göğsüylüyorlardı. Ama banka sistemini esas alırsak, vadeli mevduat faizleri bugün, ekonomideki yükselişlerin pek üstünde değildir. Bu bakımdan Türkiye'de bugün sorun mevduat faizlerinin düşürülmesi sorunu olamaz. Mevduat faizlerinin enflasyonun altına düşürülmesi tasarruf eğilimini zayıflatır. Tasarruf eğiliminin zayıflaması fiyatlar üzerinde, paranın gayri menkul ve dövizde kaymasında menfi tesirler yapar. Asıl sorun mevduat faizleri ile kredi faizleri arasındaki o büyük farktır. Sayın Hatiboğlu buna, «Finans (banka) kesiminin

yükü.» dedi. Ashında «Finans artı devlet kesiminin yükü.» demek daha doğru olurdu. Mevduat sahibine verilen faiz % 45 diyelim. Bu kredinin banka sistemine maliyeti ashında o mevduat sahibi için kesilen vergiyi de kapsar. Nasıl ki ücretlerde de kesilen stopaj vergisi bir bakıma işverenin yükü ise... O halde mevduat sahibine ödenen faizi esas almalı. Ayrıca buna banka kredilerinden aldığınız çeşitli fonların yükü katılmalı. Mevduat karşılıklarına düşük faiz ödemenin yükü, kredi faizinden kesilen Gider Vergisi. Bütün bunlara da banka sisteminin bugünlere kadar uygulanan düşük faiz sisteminin kaynaklanan pahalı, müsrif çalışmasının doğurduğu yük de katılmalı. Sonuç mevduatın faizi ile kredi faizi arasında ortaya çıkan büyük farktır. Sorun da bu farkın piyasa kuralları içinde nasıl azaltılabileceği olarak özetlenebilir. Ben bu sorunun cevabını şöyle görüyorum :

mevduat ve kredi faizleri arasındaki fark nasıl azaltılabilir?

(i) Enflasyonu düşürürsek, tasarrufların artışını büyük ölçüde teşvik edersek, zamanla bugünkü mevduat faiz oranlarını düşürmek imkânı doğar. (ii) Tasarruflara güvence verecek bir sigorta sistemi bunların artışında yararlı olur. Buna karşılık tasarruflara başkaca bir devlet güvencesi verilmelidir. (iii) Tasarruflar üzerindeki vergi yükünü ne kadar hafifletirsek o kadar kredi faizlerinin düşürülmesi imkânını elde ederiz. (iv) Krediler üzerindeki vergiler ve fon yükleri geniş ölçüde azaltılabilir. Bu yükler eski sistemden, yani faizlerin idari kararlarla tespitinden kaynaklanan uygulamalardır. (v) Mevduat karşılıkları enflasyonun kontrol altında tutulması ile yakından ilgi-

lidir. Ancak, sistem rasyonelleştirilerek oran bir miktar azaltılabilir ve mevduat karşılıklarına maliyetlerine uygun bir faiz verilebilir. (vi) Bu arada kredi talebinin düşürülmesine yarayacak tedbirler üzerinde özellikle durulmalıdır. Bu tedbirler arasında işletmelerin karlılığını artıracak tedbirler önde gelir. İşletmeler ne kadar öz kaynak yaratabilirlerse, kredi kaynaklarına başvurma ihtiyaçları o oranda azalabilir. Bu arada yeniden değerlendirme, işletmeler üzerindeki vergi yüklerinin azaltılması ve onlar üzerindeki maliyeti etkileyen çeşitli bürokratik kontrollerin kaldırılması, fiyat kontrollerinin kaldırılması ve verimliliği artıracak her tedbirin teşvik

Reklam Veren Kuruluşlara Duyuru

Artan maliyetler ve ağırlaşan piyasa koşulları nedeniyle; reklam fiyatları, Dergi'nin Ocak 1983 sayısından itibaren aşağıdaki şekilde olacaktır :

Arka kapak	: 25.000.— TL.
Ön kapak içi	: 17.500.— TL.
Arka kapak içi	: 15.000.— TL.
Tam sayfa	: 12.000.— TL.
Yarım sayfa	: 7.000.— TL.
Çeyrek Sayfa	: 4.000.— TL.

Zorunlu olan bu fiyat artırımını, Dergi'ye reklam veren kuruluşların, anlayışla karşılayacaklarına inanıyoruz.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi

edilmesi gerekir. (vii) Reeskont sistemi de kredi faizinin azaltılmasında etkin bir alet olarak kullanılabilir. Bütün dünyada reeskont faizleri bir ya da iki kalemden oluşurken Türkiye'de halen 18 çeşit reeskont faizi vardır ve bu bürokraside nasıl şahı-kaya ulaştığımızın bir işaretidir. Devletin Merkez Bankası kaynaklarını istismarının önlenmesi ve devlet iktisadi teşebbüslerinin kredi ihtiyaçlarını piyasadan sağlamaya zorlanması, reeskont politikasına genişlik ve etkinlik kazandıracaktır. Para piyasasının, teşvik politikasının bir aracı olarak kullanılmasını, selektif krediler namı altında bürokrasinin ve politikacının yaptığı tercihlerin ekonomiye, hele bizdeki ağırlığı ile yansımaları katıyen kabul etmiyorum. Ekonomik politikalarla bankaların birleşmeye doğru götürülmeleri, iç ve dış rekabete daha ziyade açık olmalarının sağlanmasını, masrafları azaltacak tedbirlerin alınmasını öneriyorum. Bütün bu hususlar yerine getirilirse kredi faizlerinin düşürülebileceğini sanıyorum.

Söylediklerimi kısaca özetleyeyim: Türkiye'de faizlerle ilgili ilk sorun faiz sisteminin bir piyasa ekonomisine uygun biçimde rasyonelleştirilmesidir. Sistem bir taraftan rasyonelleştirilirken faiz oranlarını düşürecek tedbirler de alınır. Mevduat faizleri birinci aşamada bugünkü düzeylerinde tutulmalı, ağırlık kredi faizlerinin düşürülmesine kaydırılmalı; bunun için de paranın maliyeti ile kredi faizi arasındaki aşırı marjı düşürecek tedbirlere öncelik verilmelidir. Bu tedbirler kredi talebini zayıflatacak tedbirlerle takviye olunursa, enflasyonun düşürülmesiyle paralel olarak kredi faizlerini geri çekmek mümkün olacaktır.

DURAKBAŞA — Sayın Paya, acaba siz selektiviteden yana mısınız? Ya da Türkiye'deki uygulanış şekli ile selektivite için ne düşünüyorsunuz?

PAYA — Selektif kredi mekanizması çok yoğun bir bürokrasiyi beraberinde getirir ve burada kullanılacak kriterlerin objektif olarak tespiti çok güçtür. Bu açıdan ben selektif kredi uygulamasının asgari

Doç. Dr. Merih PAYA

düzeyde tutulmasına taraftarım. Bu arada bir noktayı da ayrıca vurgulamak istiyorum. Bence, kredi faizlerinde öyle politikalar uygulanmalıdır ki bunun neticesinde faiz oranları düşsün. Doğrudan yapılan müdahaleler ile faiz saptamalarına gidilmemelidir.

DURAKBAŞA — Buyurun Sayın Akgüç.

tasarruf faizin mi
yoksa gelirin mi
fonksiyonudur?

AKGÜÇ — Efendim, Sayın Habitoğlu serbest fiyat düzeni için bazı örnekler verdi. Ben de aksine bazı örnek verebilirim, devamlı müdaha-

leler hakkında. Bugün dünya ekonomisinde himayeciliğin çok ileri gittiğini, ithalat tahditleri, kotaları konduğunu örneklerle gösterebilirim. Öte yandan, «Faiz arz ve talebe göre oluyorsa, son zamanlarda birçok ülkede % 30, % 40'lara varan faiz indirmesi nasıl yapılmıştır?» bunu sorabilirim. Buralarda kamu otoriteleri faize müdahale etmişlerdir de faiz bu kadar düşmüştür. Yoksa talepte bir gerileme olduğundan ya da arzın çok fazla artması dolayısıyla olan birşey değildir bu.

DURAKBAŞA — Yani % 30 - 40 düşmeler geri ülkelerde mi olmuştur?

AKGÜÇ — Hayır, Amerika'da oldu efendim 19'dan 12'lere düştü. İn-

giltere'de 14'lerden 9'lara, 10'lara düştü.

DURAKBAŞA — Ama % 30 - 40 değil...

AKGÜÇ — Nispete vurursanız 5 puan düşmek demek, faiz oranında % 30 düşüş demektir. Ve dikkat ederseniz Amerika ile Avrupa faiz politikası yüzünden anlaşamamışlardır; büyük siyasi çekişmeler olmuştur. Bir başka deyişle meseleler sadece böyle arz, taleple çözümlenemiyor. Politik ve ekonomik düşünceler büyük ölçüde etkili oluyor. Öte yandan, diyor-sunuz ki tasarruflarla faiz oranları arasında çok yakın bir ilişki vardır. Bence bu saptanmış bir olay değildir.

HATİBOĞLU — Belki saptanmıştır.

AKGÜÇ — Tamamen aksini savunanlar çok.

HATİBOĞLU — Çok açık, örneğin Türkiye'de ne zaman faiz oranları yükselmişse mevduat da yükselmiştir.

AKGÜÇ — Mevduat tasarruf mudur, değil midir? Onu da tartışmak lazım...

HATİBOĞLU — Hiç tartışma yok. Kesin öyledir.

AKGÜÇ — Adam önceki birikimlerini mevduata kaydırmıştır. Bazı şeyleri satıp oraya kaydırmıştır. Türkiye'de böyle olmuştur.

HATİBOĞLU — Bunu kabul ediyorsanız mesele çözümlenmiş demektir. Çok basit, Sayın Akgüç. Benim bir evim var. Bu evin kirası % 10 getiriyor; mevduat olarak sakladığım zaman ise % 9 getirsin. Bu arada % 9'dan % 11'e çıktığı zaman evimi satar mevduat yaparım. Bunu kabul ediyorsanız aynı kimsenin faiz yükselince istihlake ayıracağı payı da azaltıp tasarrufa kaydıracağını kabul etmeliğiniz gerekmiyecek mi?

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ciltlenmiş
eski sayıları :

- Bankacılar
- İktisatçılar
- Yöneticiler
ve ilgili alanlarda
yüksek öğrenim gören
- Öğrenciler

için en yararlı kaynak.

1982 yılı cildi : 1.500.— TL

1981 yılı cildi : 1.000.— TL

1980 yılı cildi : 700.— TL

1979 yılı cildi : 600.— TL

1978 yılı cildi : 500.— TL

Önceki yıllar : 400.— TL

İSTEME ADRESİ :

Çatalçeşme Sokak No. 17/4

Cağaloğlu - İstanbul

TELEFON : 26 34 11

AKGÜÇ — Parayı kullanmak için seçenekler var. Nedir o seçenekler? Tahvile yatırırsınız, hisse senedine yatırırsınız, mevduat olarak tutarsınız, gayri menkul alırsınız, işinize yatırırsınız, altın alırsınız. Çok çeşitli şekilde birikimlerinizi değerlendirebilirsiniz. Ben faiz oranını artırdığınız zaman kaymalar olabileceğini kabul ediyorum. Hisse senedinden, inşaat-tan, altından kısaca diğer alanlardan mevduata kayma olabilir ama genel tasarruf hacminde bir artış olacağı şüphelidir.

HATİBOĞLU — Efendim, mademki karar veren kişiler fiyata karşı hassastır. Yani evini satıp bankaya parasını götürür; ikisinin arasındaki fiyat hassastır. Demek ki insanların «Tasarruf mu, ya da tüketim mi?» kararını verirken de hassas olması bunun doğal, mantıklı bir sonucudur.

Necdet DURAKBAŞA

DURAKBAŞA — Galiba bu konuda bir anlaşmaya varmak mümkün olmayacak.

AKGÜÇ — Evet, bu tasarruf faizinin fonksiyonu mudur, gelirin fonksiyonu mudur? Bence bu çok tartışmalı bir konudur.

DURAKBAŞA — Teşekkür ederim efendim.

Dergi'nin Notu : Yukarıda sunulan «Açık Oturum» 10 Aralık 1982 tarihinde yapılmıştır.

Açık Oturuma Ek

Faizlerle ilgili «Açık Oturum» toplantımızdan sonra, 14.12.1982 tarihli Resmi Gazete'de Bakanlar Kurulu'nun faiz oranlarındaki değişikliklere ilişkin 8/5756 sayılı kararı yayımlandı. Bu karara göre, Vadeli tasarruf mevduatı tarifi 6 ay ve daha uzun vadeli mevduata hasredilmiş; daha kısa vadeli mevduat vadesiz sayılmıştır.

Karar çerçevesinde, 1.1.1983 tarihinden başlayarak, vadesiz tasarruf mevduatına ve diğer mevduata % 20 faiz verilmesi; buna karşılık vadeli tasarruf mevduatı faizlerinin 5 puan düşürülmesi Bankalarca kararlaştırılmıştır.

Faiz konusunda bu kararlar yapılan değişiklikler hakkında «Açık Oturum»a katılanların görüşlerini aşağıda sunuyoruz.

PAYA — Alınan kararlar bugünkü ilişkileri ancak marjda etkiler. Türk para piyasasının marjinal ayarlamalara fazla duyarlı olmadığı kanısındayım. Özellikle, bugünün en önemli sorunu olan kredi maliyetlerinde bir değişiklik beklemiyorum.

KURDAS — Vadesiz mevduata verilebilecek faiz oranının genişle-

tilmesi, alınan tedbirlerin müsbet bir yanı olarak kabul edilebilir. Fakat tedbirler hem çok eksik kalmış, hem de mantıkları faiz sistemini gene idari kararlarla düzenleme yönünde olmuştur. Vadesiz mevduat sorunu ele alınırken ticari mevduat ve resmi mevduat eskisi gibi bırakılmıştır. Para maliyeti ile kredi faizi arasındaki geniş marjın azaltılması konusu hiç dikkate alınmamıştır. Faiz sisteminin piyasa ekonomisinin mantığı dışındaki idari ve keyfi düzenlenmesi olduğu gibi devam ediyor. Tedbirlere mevduat faizleri açısından başlanıp bu faizlerin az da olsa bir miktar düşürülmesi, kanımca zamanlama açısından da hatalı olmuştur.

HATİBOĞLU — Vadesiz banka mevduatı faizinin % 5'den % 20'ye çıkarılması olumlu bir adımdır. Bu kararın neden alındığı konusundaki resmi beyanlara göre halkın bankalara daha fazla para yatırması söz konusudur ve böylece bankalar daha fazla kredi verebilecekleri cihetle faaliyet masrafları daha fazla kredilere dağılacak ve bankaların maliyeti bir ölçüde azalacaktır; bunun sonucunda krediler de ucuzlayacaktır.

Aslında vadeli mevduatın faizinin % 50 bulunduğu dönemde vadesiz mevduatın % 5 oranında faiz getirmesi yanlış bir uygulamaydı ve bankacılıkta önemli çarpıklıklar ortaya çıkarmaktaydı. Bu bakımdan alınan karar isabetlidir. Ümit edelim ki bu kararı resmi mevduat ile ticari mevduatın da vadesiz mevduata verilen faizlere uygun faizleri getirebileceği yönde alınan kararlar izlesin. Bununla beraber bu kararın Hükümetin istediği yönde sonuç ortaya çıkarabileceğine inanmıyorum.

1981 yılında yüksek faiz politikası istenen sonucu vermiş ve mevduat/para çarpanı 2.90'dan 4.67'ye yükselmiştir. Kesin rakamları henüz bilmemekle beraber aynı tomayül 1982'de de sürmüştür ve bundan böyle mevduatın para miktarına göre nispi

olarak büyümesi imkânları kalmamış gibidir. Bu bakımdan Hükümetin görüşü istikametinde kredi maliyetini ucuzlatılabilecek düzeyde bir gelişme beklenemez.

İki önemli olaya değinmek gerekir. Biri Türkiye'de bankaların çok yüksek maliyetlerle çalışmasıdır. Türkiye'de henüz bu olaya gereği biçimde eğilinmiş değildir. İkincisi ülkede mevcut rantlar nedeni ile daima yüksek kredi talepleri söz konusu olacaktır. Bu koşullar geçerli olduğu sürece bankaların kredi faaliyetlerini önemli ölçüde azaltması beklenemez.

AKGÜÇ — Alınan ve alınacağı bildirilen önlemlerin, bankaların kaynak maliyetleri ve dolayısıyla kredi faizleri üzerindeki etkisi son derece sınırlı olacaktır. Vadeli mevduata ödenen faizlerden indirim, buna karşılık vadesiz tasarruf mevduatına ödenen faizlerin % 5'den % 20'ye yükseltilmesi, bankalarda mevduat kompozisyonu önemli ölçüde değişmediği takdirde, kaynak maliyeti üzerine etkisi % 1 dolaylarında olabilir.

Disponibil değerler kapsamının genişletilmesi ve oranının düşürülmesinin, bankaların ödünç verilebilir fonlar üzerindeki etkisi sınırlı bir ölçüde genişletici olur. Bu oranın düşürülmesinin banka kaynak maliyeti üzerindeki etkisi, ihmal edilebilir ölçüler içinde kalır.

Mevduat munzam karşılık oranının düşürülmesinin eğer tercihli mevduat munzam karşılık uygulaması kaldırılacaksa, etkisi olmaz. Bugün zaten fiilen mevduat munzam karşılık ortalaması bankalarda % 25 dolaylarında hatta birçok bankada bu oranın da altındadır.

Sonuçta, alınan ve alınacağı ifade edilen önlemlerin bankacılık sistemi üzerinde rahatlatıcı etkisi marginal olduğu, bundan önemli ve etkili sonuçlar doğmayacağı kesinlikle söylenebilir.

Çağdaş Banka Süper Sistem

Garanti Bankası
çağdaş Bankacılığı
Türkiye 'de
Süper Sistemle
uygulayan
tek Bankadır

Garanti Bankası
ile çalışın,
Süper Sistemin
sürat ve kolaylığından
yararlanın.

Silen, Selpak, Solo adlarıyla bilinen
ipek gibi yumuşacık, emici
kâğıt peçeteler, kâğıt mendiller,
kâğıt havlular, tuvalet kâğıtları,
temizlik kâğıtları, çocuk bezleri.
Orkidler.

Temizliğiniz, sağlığınız için.
Her bütçeye uygun, çağdaş, kullanışlı,
zaman kazandıran...

İpek Kâğıt'tan.

İPEKKAĞIT
ipek kâğıt sanayi ve ticaret a.ş.

Türkiye'de İşsizliğin Boyutları ve Çözüm Yolları

Prof. Dr.

ZEYYAT HATİBOĞLU

I — Giriş

TÜRKİYE'de işsizliğin önemli bir sorun olduğu bilinir. Fakat bunun boyutları konusunda anlaşma yoktur. Bazı kimseler Türkiye'de işsiz olmadığını savunurken diğer bazıları bunun 7 milyon civarında bulunduğunu söyler. Türkiye'de şehirlerde çalışan toplam nüfus 6 milyondan az bulunduğuna göre eğer işsizlik gerçekten 7 milyon civarında ise korkunç bir işsizlik ile karşı karşı olduğumuz ortadadır. Devlet Planlama Teşkilâtı'na göre işsizlik bu iki tahminin ortasındadır. Yani 3 milyon civarındadır.

Acaba bu söylenenlerin hangisi doğrudur?

Şimdiki işsizliğin derecesi tartışılabilir bile önümüzde her yıl iş piyasasına 400-500 bin kişinin geleceği ve bunlara iş bulma gereği hiç tartışılmamalıdır. Yalnız bu rakam dahi (geçmiş yıllarda 20-30 bin kişiye iş bulmak mümkün olmuştur) işsizlik

sorununun bugün olmasa bile kısa süre sonra çok önem kazanacağını gösterir.

Acaba hergün artan emek arzına nasıl talep yaratılacaktır? Bu konuda en çok işitilen öneri emek yoğun üretim tekniklerinin gittikçe daha fazla kullanılması ve ulusal geliri fazla artırmak suretiyle daha fazla emek istihdam etmektir.

Bu yazıda iki sorun da kısaca ele alınacaktır.

1 — Türkiye'de halen işsiz adedi ne kadardır ve ileride ne ölçüde artacaktır?

2 — Acaba Türkiye'de istihdamı artıracakları ileri sürülen öneriler ne ölçüde doğrudur?

Burada gösterilecektir ki Türkiye'de işsizlik sorunu bugüne kadar alıştığımız biçimlerde analiz edilirse bu sorun hergün daha büyüyecektir.

II — Türkiye'de İstihdam Sorununun Boyutları ve Emek Arzı

İşsizlik sorununa çeşitli görüş açısından bakmak mümkündür. Kısacası bunlar arasında en önemlisi ülkede çalışabilir yaştaki nüfusun ne ölçüde iş bulduğudur. Kuşkusuz çalışabilir yaştaki bütün nüfusun fiilen çalışmayanlarını işsiz olarak düşünmek gerekmez. Ayrıca ekonomide ortaya çıkan çeşitli yapısal değişiklikler yıllar boyunca bunun değişmesine neden olabilir. Bununla beraber Türkiye'de istihdam tahminleri yapılırken toplam çalışabilir nüfustan değil, fakat emek gücünden (labor force) hareket edilir. Bu bir anlamda doğrudur. Nitekim çalışabilir yaşta bulunan herkesin devamlı iş aradığını kabul etmek zordur. Bu bakımdan çalışmak isteyen nüfus demek olan emek gücünden hareket etmek makul görülebilir. DPT tahminleri de bu tanıma dayanır. Fakat emek gücünün

belirlenmesi Türkiye'de işsizlik istatistikleri mevcut olmadığına veya bir bakıma işçi arz ve talebinin karşılaştığı bir işçi pazarı bulunmadığına göre mümkün değildir. Bununla beraber Türkiye'de istatistikler bu esasa göre yapılmaktadır. Kuşkusuz toplam emek gücünün nasıl belirlendiğini kestirmek zordur. Bununla beraber mevcut istatistiklere göre Türkiye'de istihdam şöyle bir seyir göstermektedir (Tablo 1).

Bu tablo tahlil edilince görülecektir ki 1962 yılı ile 1981 yılı arasında Türkiye'de DPT'nin tarifine göre sivil işgücü arzı ortalama olarak her yıl % 1,6 oranında artmış ve 13.133.000'den 17.813.000'e çıkmıştır. Buna karşılık sivil işgücü talebi ortalama olarak her yıl % 1,04 artarak 12.643.000'den 15.397.000'e yükselmiştir. Buna göre iş arayan ve aramayanların (işsizlik) sivil işgücü arzına olan oranı % 3,7'den % 13,6'ya yükselmiştir. Mevcut istatistiklere göre ayrıca tarımdaki gizli işsizlik buna eklenince (700.000 tah-

min ediliyor) işsizlik oranının % 10,9'dan % 17,5'e yükseldiğini görmekteyiz, % 17,5 düzeyindeki rakamın yüksek bulunması yanında bunun son 1-2 yıldaki hızlı artışı özellikle dikkatleri çekmektedir. Fakat asıl önemli bütün bu oranların kanımca subjektif bazı esaslara göre belirlenen sivil işgücü arzına göre hesaplandığıdır. Oysa Tablo 2'de görüleceği gi-

TABLO 2

Çalışanların Toplam Nüfusa Oranı

Yıl	Oran (%)
1950	52.63
1960	46.40
1970	39.21
1975	37.81
1980	33.65

bi çalışanlar gittikçe toplam nüfusun azalan bir bölümünü ifade etmektedir.

Kuşkusuz toplam nüfusa göre yapılacak oran gerçekleri tam aksettir-

TABLO 1

İstihdam - İşgücü Piyasası 1962 - 1981
(Bin kişi)

(Ekimde Durum;

15 ve 64 Yaş Arası)

	1962	1967	1972	1977	1979	1980	1981
I — Sivil işgücü arzı	13133	13868	15013	16161	16800	17342	17813
II — Sivil işgücü talebi	12643	13238	13917	14726	15526	15310	15397
III — Fark : İş arayan ve aramayan	490	630	1096	1435	1554	2032	2416
IV — Açık işsizler (iş arayanlar)	150	120	199	241	702	932	1016
V — İş aramayanlar	340	510	897	1194	852	1100	1400
VI — İş arayan ve aramayan işsizler oranı (%)	3,7	4,5	7,3	8,5	9,2	11,7	13,6
VII — Tarım kesimindeki gizli işsizler	950	1050	900	740	700	700	700
VIII — Toplam yurtiçi işgücü fazlası	1440	1680	1996	2175	2254	2732	3116
IX — Toplam yurtiçi işgücü fazlası oranı (%)	10,9	12,1	13,3	13,4	13,4	15,8	17,5

mez. Çünkü nüfusun çalışacak yaş-takilerinin oranındaki değişmeler önemlidir. Bu bakımdan Tablo 3 aydınlatıcıdır.

Bu tabloya göre 15-64 yaş grubundakilerin istihdama katılma oranı % 79,46'dan % 58,80'e düşmüş bulunmaktadır. Diğer bir deyişle 1980 yılında çalışma çağındaki 25.885.000 kişiden ancak 15.228.000'i çalışmaktadır. 1980 yılı sonunda 10.657.000 kişi çalışma yaşında olduğu halde iş bulamamaktadır ve bunun miktarı her yıl artmaktadır.

Bu rakamlar her yıl çalışma yaşına geleceklerin önümüzdeki yıllarda 6-700 bin kişi civarında bulunacağı izlenimini vermektedir. Kuşkusuz bunların hepsi iş pazarına gelmeyecektir. Toplam işgücünün hangi oranda artacağı konusunda geçmiş yıllardaki çalışanlar oranına bakarak bir sonuca varmak mümkün olabilir.

1962-1980 yılları arasında yıllık nüfus artışı hızı % 2,35 olmuştur. Buna karşılık çalışma çağındaki nüfusun artış hızı % 2,72 olmuştur. Oysa istihdamın artış hızı % 1,1 olmuştur. Demek oluyor ki, bir yandan çalışma çağındaki nüfusun artış hızı nüfus artış hızını geçerken diğer yandan istihdam artışı çok daha düşük düzeylerde-dir.

Geçmiş yıllarda çalışanlar ora-

nının azalmakta olmasını açıklayabilecek nedenler vardır. Bunların başında Türkiye nüfusunun köy kesimi ile şehir kesimi arasındaki dağılımı gelir. Gittikçe şehirlerde yaşayan nüfus artmakta, köylerde yaşayanlar nispi olarak azalmaktadır. Diğer taraftan bilinir ki, köylerdeki çalışanlar oranı özellikle kadınların genellikle tarlalarda çalışması nedeni ile yüksektir. Bu sebeple nüfus şehirlere doğru akmaya başlayınca şehir kadınlarındaki çalışma oranı daha düşük bulunduğu için genel çalışanlar oranının azalması normal gözükcektir.

İleriki yıllarda bu eğilimlerin sürmesi söz konusu değildir. Kadınların durumu tetkik edilir ise, bunun anlamı özellikle ortaya çıkar. Şehir nüfusunda kadınların çalışma oranı zaten küçüktü ve gittikçe küçülmüştür. Gerçekten 1955'de şehir kesiminde kadınların çalışma oranı % 19,1 iken bu oran 1980'de % 11,6'ya inmiştir.

Türkiye'de eğitim gören kişilerin gitgide artması kuşkusuz çalışanlar oranını azaltan bir etmendir. Nitekim 15 yaşının üstünde olup da okullara giden kişilerin adedi artmaktadır. Bununla beraber, Türkiye'deki okullaşma oranları artık normal düzeylere gelmiş bulunmaktadır ve bunun eski yıllarda olduğu gibi çalışanlar oranını azaltmasını beklememek gerekir.

TABLO 3

Türkiye'de Çalışma Çağı Nüfusuna Göre İstihdam
(Bin kişi)

	1962	1967	1972	1977	1979	1980
I — Genel Nüfus	29656	33013	37431	42177	44089	45078
II — 15-64 Yaş Nüfusu	15969	17819	20352	23658	25141	25885
III — Toplam İşgücü Talebi	12689	13472	14159	15138	15256	15228
IV — Çalışma Çağı Nüfusunun İstihdam Oranı						
(III/II %)	79,46	75,6	69,57	63,98	60,68	58,8

Köyden kente göçün ya da ülkenin hızlı kentleşmesinin çalışanlar oranını düşürdüğü açıktır. Bununla beraber çalışanlar oranındaki azalmanın ileriki yıllarda devam edeceğini düşünmek gerekmez. Çünkü kentlerdeki çalışanlar oranı bugün zaten çok düşük düzeylerde dir.

Bu durumda çalışanlar oranını gelecekte bugünkünden düşük düzeylerde saklasak bile, her yıl çalışma çağı yaşına gelecek olan 800 bin kişinin örneğin % 60'ının istihdam edilmesi her yıl 500 bin kişiye istihdam yaratılması zorluğunu ortaya çıkarır. Kaldı ki çalışma çağı yaşında olup da iş bulamayan 10 milyon kişiden gelecek baskıyı buna ekliyecek olursak, önümüzdeki istihdam sorununun ne boyutlara geleceğini görmüş oluruz.

Soruna bu biçimde bakınca ülkedeki işsiz adedinin görüldüğünden çok fazla bulunduğu ortaya çıkar.

III — Türkiye'de İşsizlik Nasıl Azalır?

Türkiye'de işsizliğin nasıl azaltılabileceği konusunda iki somut öneri vardır: Biri emek yoğun üretim tekniklerinin kullanılması, diğeri gelirin artış hızının artırılması ve bu suretle daha fazla istihdam imkânlarının açılmasıdır. Şimdi her iki öneriyi gözden geçirelim:

Daha emek yoğun üretim tekniklerinin kullanılması kuşkusuz gerekli bir yöntemdir. Fakat daha yoğun teknikler emek verimini azaltan cinsten olup da bu olay modern üretim yöntemlerinin uygulanmasını önüyor ise, bu çok sakıncalı bir yol olur. Kaldı ki dünyanın hiç bir yerinde bu yöntemle önemli miktarlarda iş imkânları açıldığı da görülmüş değildir.

Türkiye'de asıl önemli olan gelir düzeyi ile istihdam arasındaki ilişkidir.

Dergi'nin Aralık/1982 sayısında çıkan «Türkiye'de Rantlar ve Ekonomik Gelişme» incelemesinde, Türkiye ekonomisinin rantlar ile büyüdüğüne işaret edilmiş; Türkiye ekonomisinde gerçek ve sağlıklı bir gelişme sağlanabilmesi için ekonominin önce rantlardan arındırılması gereği vurgulanmış; bunun ise milli gelirde bir azalma yaratacağı belirtilmişti.

Sanayi kesiminde rantların azalmasının neden reel bir gelir azalması yaratacağını göstermek zordur. Meseleye iyi bakılmaz ise bunun parasal bir olay olduğu izlenimine varılabilir. Çünkü rantların azalması ile sanayi kesiminde bir üretim azalmasını düşünmemekteyiz; tam aksine üretim araçları bu durumda daha verimli alanlarda kullanılacağı için üretim artışı beklenebilir. Fakat sorunun başka yönlerini gözönüne alınca durumun bir başka yaklaşımla değerlendirilmesi gerektiğini görürüz.

Sanayide kazanılan gelirler ile tarım ve hizmet kesimlerinden satın almalar yapılacaktır. Önce tarım mallarını düşünelim. Sınai üretim artsa bile bunlardan elde edilecek gelirler rantlardan arındırılmış olacağı için lira olarak azalacaktır. Bu gelirlerin bir bölümü ile tarım ürünleri satın alınacaktır. Gelirler lira olarak azaldığına göre aynı gelirle daha az tarım ürünü satın alınması doğaldır.

Burada şu soru ortaya çıkıyor: Sanayi kesimi aynı miktarda mal vermek suretiyle neden daha az mal alsın? Eskiden bir metre kumaş verip 10 kilo buğday alırken, şimdi bir metre kumaş verip neden 8 kilo buğday alsın? Sorunun cevabı vardır. Tarım ürünlerini dış ülkelere de satmak mümkün olduğuna göre tarım ürünlerinin fiyatı ucuzlamaz ve bu nedenle tarım dışındaki kesimde bu-

lunanlar daha az tarım ürünü satın almak zorunda kalırlar.

Şimdi sorunun daha güç tarafına sanayi ve hizmetler kesimi ilişkisine gelemiz :

Sanayi kesiminde rantların azalmasının bu kesimdeki geliri azalttığını söylüyoruz. Bir örnek verelim. Eskiden 100 emekle 100 kumaş ve 100 emekle 100 otomobil üretmekteydik. Emeği daha verimli alanlarda kullanınca 160 emekle 200 kumaş üretiyoruz ve bunun 60'ı ile 100 otomobil ithal ediyoruz. Aslında 40 emek artmıştır. Bunu da kumaş üretimi için kullanacak olsak, sanayi kesiminin geliri artacaktır. Böylece daha fazla geliri bulunan sanayi kesimi neden daha fazla tarım ürünü ve hizmet satın alsın? Her ne kadar bir kumaşın lira olarak değeri azalmıştır, ama üretim miktarı artmıştır. Sanayi kesimi daha fazla kumaş verip pekâlâ daha fazla veya en az eskisi kadar tarım ürünü alamaz mı? İşte bütün mesele buradadır ve bu noktada fiyat azalmasının ne miktar üretim artışı ile telafi edilebileceği hususu önem kazanmaktadır. Sanayi rantlarından arındırılmasında gelir azalması, fiyat azalmasının üretim artışından daha yüksek bulunduğu durumlarda ortaya çıkar.

Gelir azalmasının diğer bir açıklaması da şudur : Eskiden 200 emek birimi kullanılırken şimdi belki 250 emek birimi kullanılır; hem daha fazla üretim yapılır ve hem daha fazla gelir elde edilir. Fakat tarım ürünleri ile ifade edilen gelir yüksek olsa bile bu, 200 kişi yerine 250 kişi arasında dağılacığından çalışan kişilerin geliri azalacaktır.

Sanayi kesiminin rantlardan arındırılmasından sonra bu kesimdeki talebin bir bölümünün tarıma ve bir bölümünün ucuzlayan ithal mallarına

(otomobil) kayması sonucunda hizmet kesimine talepte bir azalma meydana gelecektir.

Hizmet kesimi tarım kesimi gibi değildir. Sanayi kesiminde gelirler azalınca hizmet kesiminin eskisi gibi satış yapabilmesi için fiyatlarının ucuzlaması gerekir. Şu kadar ki, hizmetler kesiminde fiyatları ucuzlatmaya karşı direnç vardır.

Sanayi kesimindeki yüksek rantlar sonunda talebin yüksek olması aynı reel hizmet üretimi için daha fazla aracı kullanmaya olanak verebilir. Örneğin domatesi üreticiden tüketiciye getirmek için 5 aracı hizmet ortaya çıkabilir ve bu olay ulusal gelirin artması anlamına gelir. Rantlar kaldırılıp da talep azalınca, 5 aracı yerine 3 aracı ile aynı iş yapılabilir ve böylece hizmet kesiminin geliri azalır.

Öte yandan, eğer rantların azaltılması ile milli gelirin azalması arasında sıkı bir ilişki var ve yüksek istihdam için rantların azaltılması gerekecek ise milli gelirin azalmasına da katlanmak gerekecektir; ama toplumun bunu kabul etmesi de çok zordur.

Rantların azaltılmasının ihracatımız bakımından olumlu etkiler yapabileceğini ortadadır. Gerçekten, 1980'den sonra ihracatın 2.2 milyar dolardan 3 yılda 5.5 milyar dolara çıkması büyük ölçüde bu olayla ilgilidir. Fakat henüz bu olay ülkemizde yeterince yüksek istihdam yaratılmasına olanak vermemiştir. İhracat 2.5 misli artarken istihdam yerinde saymaktadır. Yalnız şu var ki, Türkiye ihracatının milli gelirin % 15'i civarında olacağını düşünecek olursak, ihracatın 7-8 milyar dolara çıkması zor olmayacaktır. Bugüne kadar ihracat artması ancak ekonomide meydana gelen çöküntünün doğurduğu gelir azalmasını telafi etmiştir. Bundan sonra ihracatı artırırsak istihdam imkânları

yaratılabilecektir. Ve mevcut rakamlar bunun mümkün olacağını gösteriyor. Şu var ki istihdam artışını yalnız ihracata bağlamak da yeterli değildir. Önemli olan sınırlı kapital birikimi karşısında hızla artan çalışma yaşındaki nüfusun istihdamının mümkün olup olmayacağıdır. Bunun sağlanmasının tek yolu istihdamın temel alındığı bir planın yapılmasıdır. Bu plan yapılırken gelirden meydana gelecek azalmayı daha baştan kabul etmek gerekir. Dikkat edelim: gelirdeki azalma daha emek yoğun tekniklerin kullanılması ile değil, rantların azalması ile meydana gelecektir.

İşsizliğin Türkiye'deki rantlar ile çok yakın ilişkisi bulunduğunu anlatmak son derecede önemlidir. Bu yapılmadığı sürece Türkiye'de işsizlik sorununu anlamamız ve çözmemiz mümkün olmayacaktır. İlişki şöyledir:

Ülke ekonomisinde yüksek rantlar bulunduğu sürece ekonominin etkinliği düşük olacaktır. Öte yandan, etkinlik ile istihdam arasında bir ilişki bulunduğunu sanıyorum. Soruna talep yönünden bakmayacağım. Bir ekonomide etkinlik azaldıkça istihdam da azalır. Bunu görmenin en kolay yolu ihracat ile istihdam arasındaki ilişkiye bakmaktır; yani daha fazla

Türkiye'de ve bütün dünyada

Ihracat ve ithalât işlemleriniz, döviz, mevduat ve kredi hesaplarınız ve diğer bütün bankacılık işlemleriniz için Akbank'ı tercih ediniz.

Akbank, bütün dünyadaki birinci sınıf muhabetleri ile işbirliği yapmak suretiyle emrinizdedir.

Dış Temsilcilikler

NEWYORK

FRANKFURT

LONDRA

Essen, Batı Berlin,
Münih, Hamburg

AKBANK

güveninizin eseri

ihracat yapılırsa istihdam da o kadar artacaktır. Diğer yandan ihracat ile rantlar arasındaki ilişki ve rantlar ile verimlilik arasındaki ilişki dikkate alınırsa verimlilik ile istihdam aradaki ilişki ortaya çıkar.

Şöyle bir itiraz akla gelebilir: «İstihdamı artırmak için ihracat yerine ülke içinde üretilen malları neden arttırmayalım; çünkü ne kadar üretir isek istihdam da o kadar artar. Ülkede satılacak mal üretimi ile ihracat için yapılacak üretimin istihdam için ne farkı var?» denebilir. Şu fark var: Üretim büyük bir bölümü Türkiye'de tüketilen mallardan oluşunca, bunun için gerekli kaynakların, ihracatın önemli bulunduğu bir üretim düzenine göre, daha fazla olması gerekecektir. Çünkü ihracat karşılaştırmalı üstünlüklere göre yapılacağından ve Türkiye'nin karşılaştırmalı üstünlükleri de büyük ölçüde emek kullanımına bağlı olduğundan, daha fazla ihracatın daha fazla emek kullanımını anlamına gelmesi doğaldır.

Demek oluyor ki rantlar ne kadar çok ise, belirli düzeydeki bir ulusal gelirin sağlayabileceği istihdam da o kadar az olacaktır. Bunu şöyle anlatalım :

Varsayalım ki iki ülke vardır. Her iki ülkenin de milli geliri kişi başına \$ 1000'dür; her iki ülkede de 30 milyon insan yaşamaktadır. A ülkesinde rantlar milli gelirin % 30'unu ve B ülkesinde ise % 10'unu oluşturmaktadır. Diğer bütün şartlar aynı ise B ülkesindeki istihdam, A ülkesine oranla daha fazla olacaktır. Çünkü A ülkesinde aynı milli geliri kazanmak için daha az istihdam yeterli olur.

Sorunun biraz derinine inilince görülecektir ki, Türkiye'de milli gelir artışını eski yıllarda olduğu gibi rantlara dokunmaksızın % 5-7 arasında sürdürsek bile istihdam artmayacak-

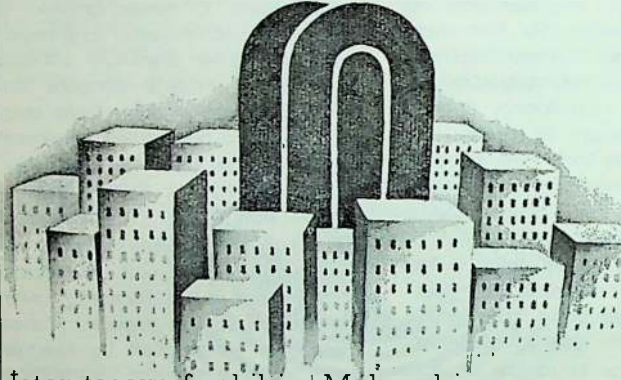
tır. «Hem rantları azaltalım, hem de milli geliri yüksek oranlarda artıralım» bunun mümkün olmayacağını gösterdik. Aksine başlangıçta rantların azaltılması ile milli gelirden bir düşüş beklenmelidir. Yalnız bu süreç geçildikten sonra, ekonomimizde normal bir düzen kurulacak ve o zaman kuşkusuz milli gelir artışı ile birlikte istihdam da artacaktır.

Tarım üretiminin uzun dönemli artış trendi Türkiye'de % 3 ile % 3,5 arasındadır. O halde tarımda istihdamı önemli surette azaltmayacak olursak, tarım dışındaki sektörlerde gelir artışını düşük düzeyde tutmak ve gittikçe bunu daha fazla çalışanlar arasında pay etmek gerekecektir. Aksi takdirde tarım ile tarım dışı kesimlerdeki kazanç farkları aynen kalacak yani rantlar azalmayacaktır.

Türkiye'de sorun bir yerde verimliliğin (prodüktivitenin) anlaşılmasıdır. Eğer tarım dışı kesimlerde verimliliğin eski yıllardaki trendini muhafaza edeceğini varsayarak bu kesimlerde ne miktar istihdam yaratılacağını arayacak olursak, burada anahtar olay milli gelirdeki artış olacaktır ve ne miktar istihdam yaratılacağı milli gelirdeki artış hızına bağlı olacaktır : Mekanik bir olayla karşı karşıya gelmiş bulunuyoruz. Oysa burada gösterilmeye çalışılmıştır ki, milli gelir ile verimlilik düzeyleri ilişkilidir. Türkiye'de geçmiş yıllarda verimlilik dediğimiz olayın içinde rantlar vardır ve rantları büyüttükçe milli geliri de artırmış görünürüz. O halde eğer rantları azaltacak isek milli gelirin de bu süreç sonuçlanıncaya kadar azalması kaçınılmaz olacaktır.

Ekonomimizde rantlar bu boyutları ile var olduğu sürece, milli gelir düzeyi ile istihdam arasında otomatik bir ilişki aramak doğru olmayacaktır.

Türk sermaye piyasasında farklı kuruluş:

İster tasarruf sahibi
olun, ister yönetici...

Sermaye piyasasının
vermesi gereken
çok yönlü
hizmetleri size
yalnız Meban sunar.

Meban sadece bir
"borsa bankeri"
değildir.

Bu kapsamı aşar.

Meban bir
"mali kuruluş"tur.

Türk sermaye
piyasasının, ciroda
satışta, vergide
olduğu kadar
hizmette de
tek lideri
"mali kuruluş"
Meban'dır.

MEBAN

MENKUL DEĞERLER
BANKERLİK VE FİNANSMAN A.Ş.
"mali kuruluş"

İstanbul
Merkez Subesi
İstiklal Caddesi,
OdaKule İş Merkezi No. 286
Beşiktaş-İSTANBUL
Tel.: 45 12 50 (5 hat)

Kadıköy Subesi
Rıhtım Caddesi,
Derya İş Merkezi
No. 28 Kat: 3
Kadıköy-İSTANBUL
Tel.: 30 60 87 - 88 - 89

Bakırköy Subesi
İstasyon Caddesi,
Ak İş Hanı No. 9/11 Kat: 3
Bakırköy-İSTANBUL
Tel.: 72 80 20 - 21 - 22

Ankara Subesi
Gazi Mustafa Kemal Bulvarı,
İğış Han. No. 8/10
Kızılay-ANKARA
Tel.: 17 42 66 - 25 29 82

İzmir Subesi
Cumhuriyet Bulvarı,
1378. Sokak No. 4/4
Alsancak-İZMİR
Tel.: 21 47 07 - 21 47 09

"mali kuruluş" Meban.

Sermaye Piyasası

DOÇ. DR. ŞEREF TÜREN

PAY senedi pazarında fiyat yükselişi devam etmektedir. Nitekim portföyümüzdeki pay senetlerinin altı tanesinin fiyatı Kasım ayı fiyat düzeyini korurken, 21 tanesi fiyat düşüşü ve 18 tanesi de fiyat yükselişi göstermiştir. Ortalama fiyat düşüşü 495 TL'dir. Belli başlı fiyat düşüşü gösterenler arasında 500 TL ile Nuh Çimento ve Polylen, 600 TL ile Plastifay, 650 TL ile Transtürk Holding ve 5500 TL ile Sarkuysan gelmektedir. Ortalama fiyat artışı ise 761 TL'dir. Ortalamanın üzerinde fiyat yükselişi gerçekleştirenler arasında 1300 TL ile Baştaş, 1000 TL ile Bursa Çimento ve Çimsa, 3000 TL ile İş Bankası, 1500 TL ile Kav ve 900 TL ile Kordsa bulunmaktadır.

Bu gelişmelerin sonucunda pay senedi pazar indeksi Aralık ayında % 0.7 oranında bir artış göstererek 133.33 düzeyine yükselmiş bulunmaktadır. İndeksteki bu artış, pay senedi pazarının canlı olduğu şeklinde anlaşılmalıdır. Bu artışların gerisinde büyük ölçüde mevsimlik gelişmelerin ve bankerlik kesiminde yaşanan istikrarsızlığın yattığı söylenebilir.

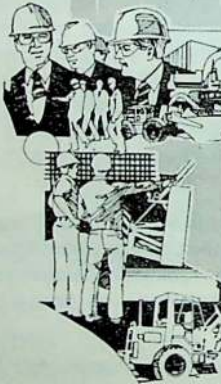
Tahvil pazarının önemli bir rakibi, bankaların sundukları faiz oranlarıdır. Banka faiz oranları 1982 yılı başından sonuna doğru önemli bir değişiklik göstermiştir. Buna göre vadesiz faiz oranı % 5 düzeyinde, bir ay vadeli mevduatın yıllık faiz oranı % 25, iki ay vadelielerin % 35, üç vadelielerin % 45 ve altı ay vadelielerin ise % 50 iken; geçtiğimiz günlerde yapılan değişiklikle vadesiz faiz oranı % 20 düzeyine çıkarılmış fakat altı aylık faiz oranı yıllık % 40 ve bir yıllık faiz oranı da % 45 düzeyine indirilmiştir. Bununla beraber, Gelir Vergisi stopaj oranı da % 25'den % 20'ye indirilmiştir.

Faiz oranlarının serbest bırakılacağı yerde bir tavan uygulanarak düşürülmesi, birtakım sakıncalar içeren bir karardır. Bu sakıncaların başında tasarruf meylî, mevduat hacmi ve kredi dağılımının olumsuz etkilenmesi ile finansal sistemin küçülebilmesi yatar. Ayrıca mevduat faizleri, ülkedeki sermaye birikimindeki yetersizliği doğru olarak göstermeyecektir. Ülkedeki krediye aşırı talep nedeniyle krediyi dağıtanların önemleri artacağı gibi, adil olmayan dağıtımların rol oynadığı bir kredi pazarı da oluşarak fonların bir kısmı israf edilebilir. Diğer

yandan, tasarruf sahiplerinin finansal aracı kesimden sağladıkları kârlılık, kendi başlarına yapacakları yatırımlara oranla daha düşük kalacak ise, kişiler tasarruflarını kendileri değerlendireceklerdir (altın, döviz vbg.). Bu tür yatırımların ülke açısından etkin kullanımlar olmadığı ve ekonomik kalkınmaya katkıları bulunmayacağı açık olduğu gibi, tasarrufların finansal aracı kesime kanalize edilememiş olmasının getireceği sakıncaları da içerir. O halde uygulanacak yeni faiz oranlarının beklenen enflasyon oranından düşük kalması halinde, bu uygulamanın ekonomiye fayda yerine zarar vereceği doğaldır.

Kanımızca faiz oranlarına bir tavan uygulanması, bu tavanın enflasyon oranı düzeyinde olması halinde, genel ekonomi açısından fayda yerine zarar getire-

Tasarruflarınızı
yüksek ve güvenceli
gelire kavuşturmak mı
istiyorsunuz ?

Dış ticaret veya
sanayi alanlarında
çalışmalarınızı geliştirmek mi
istiyorsunuz ?

Kambyo
ilişkileri yönünden
sorunlarınız mı var ?

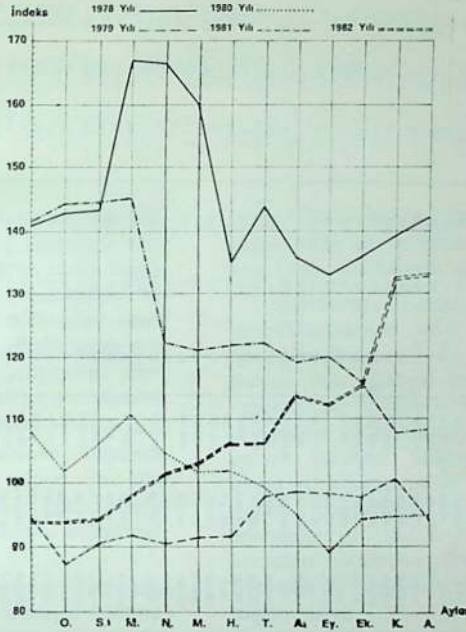
**önce bize
danışınız...**

**TÜRK
DİŞ TİCARET
BANKASI**

"çagdas banka"

bilecek bir olgudur. Faiz oranlarının, alternatif yatırım olanaklarına uygun olarak, doyurucu bir reel getiri sağlayabilecek düzeyde olması gerekir. Ancak böylece ülkenin kaynakları doğru olarak dağılır, sermaye birikimi artar ve finansal kesim gelişerek aracılık işlevini tam olarak gerçekleştirebilir.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi
Hisse Senedi Fiyat İndeksi ve Grafiği

(Ocak 1974 = 100)

Aylar	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
Ocak	95.26	118.85	118.91	142.21	144.23	101.76	87.04	94.18
Şubat	96.11	118.57	120.82	144.09	144.25	105.08	90.24	94.60
Mart	96.67	121.11	123.65	166.76	144.79	110.80	91.76	97.99
Nisan	97.86	125.34	136.12	166.05	122.40	104.31	90.37	101.49
Mayıs	97.23	118.00	127.26	159.26	120.40	101.63	91.66	102.61
Haziran	96.67	119.13	128.05	134.63	121.36	101.90	91.83	106.38
Temmuz	94.58	119.81	128.22	143.21	121.69	98.18	97.63	106.22
Ağustos	96.33	124.15	125.56	135.39	119.05	95.18	98.53	113.08
Eylül	98.65	126.02	134.48	132.82	119.48	89.12	97.89	112.47
Ekim	101.24	137.81	139.11	135.55	115.69	94.21	97.35	115.27
Kasım	104.46	119.19	139.00	138.71	107.66	94.51	100.27	132.45
Aralık	109.20	117.44	141.93	141.58	107.81	94.64	94.18	133.33

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (000) TL.	Ödenmiş Sermaye (000) TL.	Tahmin Yılı Kârı (000) TL.			Dağılım Kır Payı (%)			Piyasa Fiyatı (TL.)			
				1978	1980	1981	1979	1980 (Nai)	1981 (Nai)	Aralık 1981	Eylül 1982	Kasım 1982	Aralık 1982
1	AKCİMENTO	157.500	315.000	1.447	108.819	356.530	d	50	50	1.000	3.000	3.100	4.500
2	ALTAŞ	30.000	30.000	b.d.	29.708	50.303	35	35	45	1.200	1.350	1.350	1.300
3	ANADOLU CAM	350.000	350.000	231.380	384.008	303.419	50	34	100	2.500	4.500	5.000	5.700
4	AROMA	200.000	36.195	z	3.199	z	50	z	z	1.000	200	1.000	1.000
5	ASLAN CİMENTO	828.655	z	140.290	z	z	z	z	z	500	700	600	800
6	BACFAŞ	1.000.000	550.000	b.d.	598.811	1.751.181	70	40	64	1.300	2.150	2.500	3.100
7	BASTAŞ	108.000	108.000	b.d.	83.385	344.000	12	50	d	1.100	2.000	3.250	1.700
8	BATI ANADOLU CİM.	75.000	75.000	3.002	29.709	293.000	5	60	300	500	10.000	10.000	10.000
9	BURSA CİMENTO	189.000	189.000	41.431	297.259	205.000	37	50	60	2.500	3.600	3.600	3.600
10	CELİK HALAT	492.000	181.345	322.339	205.114	z	50	30	30	1.750	2.200	2.000	3.100
11	CİMSA	180.000	180.000	105.900	308.431	1.568.015	100	100	100	2.000	6.000	7.000	10.000
12	ÇUKUROVA ELEKTRİK	400.000	400.000	195.342	351.197	660.700	25	61	81	1.500	1.500	2.000	2.900
13	ÇCAGDAŞI YATIRIM H.	600.000	600.000	87.725	343.827	831.715	30	40	b.d.	1.250	1.500	2.600	2.600
14	EGE GÜBRE	400.000	400.000	160.207	351.197	660.700	30	40	b.d.	1.250	1.500	2.600	2.600
15	GÜBRE FAB	1.400.000	400.000	28.101	117.038	b.d.	30	58	65	1.250	1.600	1.100	1.900
16	GÜDÜ YEĞER	300.000	300.000	138.269	144.025	705.303	40	60	100	1.250	2.400	4.150	3.900
17	HEYTAŞ	40.000	40.000	b.d.	2.818.872	833.000	43	75	40	1.700	1.800	2.000	2.000
18	İZCENBANKASI	101.250	59.625	30.828	81.8918	359.530	240	d	100	3.000	240.000	280.000	30.000
19	KARTONSAN	308.000	308.000	168.000	207.386	623.749	50	40	60	2.200	2.500	2.900	2.900
20	KAV	30.000	30.000	51.220	81.406	137.812	100	200	350	4.750	6.000	7.100	9.000
21	KOC HOLDING	600.000	375.000	b.d.	1.341.531	1.404.000	35	40	50	1.350	1.350	1.900	1.800
22	KOC YATIRIM	400.000	400.000	228.688	164.422	205.421	30	20	35	750	850	1.100	1.000
23	KORDSA	375.000	375.000	309.213	712.737	760.958	50	60	75	2.200	3.700	5.500	6.400
24	KORUMA TARIM	325.000	325.000	171.501	849.097	904.040	40	70	75	1.000	3.250	3.600	3.400
25	LASSA	3.000.000	3.000.000	181.965	z	z	10	d.	z	500	750	500	600
26	LASSA	3.000.000	3.000.000	181.965	z	z	10	d.	z	500	750	500	600
27	MAKİNA TAKİM	285.000	184.877	50.221	75.138	211.187	40	40	50	1.700	1.800	2.000	2.100
28	MENSUCAT SANTRAL	374.000	374.000	323.121	b.d.	z	50	b.d.	z	1.150	300	1.200	500
29	MENKUR	1.000.000	1.000.000	225.944	510.728	z	40	65	50	1.700	1.950	1.500	1.400
30	NİH CİMENTO	71.500	71.500	b.d.	341.087	b.d.	50	b.d.	z	1.000	1.000	1.000	1.000
31	OLUK	300.000	300.000	114.000	226.306	189.530	31	50	50	32.500	10.000	13.500	10.000
32	OTOGAN	1.000.000	452.500	111.404	391.000	1.123.351	40	75	104	1.350	2.250	3.000	2.900
33	PİMAŞ	200.000	200.000	75.995	166.688	114.991	40	50	50	1.470	1.600	2.000	1.900
34	PLASTİFAY	54.000	54.000	46.948	68.221	104.394	62	50	50	2.000	2.100	2.500	1.900
35	POLYEN	150.000	150.000	b.d.	130.255	343.529	50	5	60	2.100	2.300	3.000	3.300
36	RABAK	420.000	420.000	298.993	431.383	62.50	62	50	75	2.100	2.300	3.000	3.300
37	SARILIKSAN	150.000	150.000	104.618	147.147	660.718	100	150	160	650	900	10.500	9.000
38	SIEMENS	350.000	70.000	127.540	b.d.	309.000	60	60	95	2.300	3.600	4.500	5.000
39	SİFAŞ	104.000	104.000	81.000	104.000	309.000	60	60	95	2.300	3.600	4.500	5.000
40	SUNTA	80.000	80.000	105.437	84.731	z	40	75	z	1.000	1.000	1.000	1.000
41	T.ŞE-VE CAM FAB	200.000	200.000	105.437	84.731	z	40	75	z	1.000	1.000	1.000	1.000
42	TRANSİTİK HOLDING	300.000	600.000	447.216	189.529	275.832	z	35	37,5	1.650	3.150	1.850	800
43	ULUĞMUR DOKUM FAB.	40.000	40.000	29.999	311.426	z	64	18	100	1.100	1.100	1.800	800
44	ULUĞMUR DOKUM FAB.	40.000	40.000	29.999	311.426	z	64	18	100	1.100	1.100	1.800	800
45	YAPI-VE-İRETD. BANKASI	5.000.000	600.000	7.997	51.008	616.000	17	25	30	1.200	2.500	3.500	3.500
				58.400	224.388	634.208	d	10	0	400	1.100	500	800

Notlar:

Kaynak: MEGAN
Sermaye Piyasası Bülteni.

1) Ödenmiş sermaye rakamları Mayıs 1982 tarihi itibarıyla düzenlenmiştir.

2) z = Zarar, b.d. = Belli Değil, d. = Dağılımıyaz.

Türkiye'de Muhasebe Uzmanlığı

PROF DR. OSMAN FİKRET ARKUN

ÇAĞIMIZDA artan ve gelişen ihtiyaçlar karşısında ülkelerin ekonomik ve sosyal yapıları hızla değişmektedir. Öte yandan, genişleyen insan gücü ve teknik ilerlemeler dolaşımıyla da çeşitli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bütün bu gelişmeler, ülkelerin sınırlarını aşmakta ve uluslararası ilişkileri de etkilemektedir.

Bu durumda, ekonomi alanında çalışan işletmelerin dünya ve ülke çapındaki değişikliklere paralel bir düzen içinde faaliyetlerini sürdürmeleri gerekmektedir.

Önceleri kişi ve aileler tarafından ampirik metodlarla yürütülen işletmeler, yerlerini bilimsel kurallara göre yönetilen kuruluşlara bırakmaktadır. Ulusal ve uluslararası ekonomik ve sosyal faaliyetlerde çok yönlü plan ve programlara dayanan düzenli ve sistemli çalışmalara gerek vardır.

İşletmeler bu yönden, üretim, pazarlama ve finansman gibi ana konularda bilinçli davranmak zorundadır.

Değişen ihtiyaçları karşılamak amacıyla yapılan çalışma ve araştırmaların sonucu olarak, teknik alanda ortaya çıkan gelişmeler, çeşitli araç ve gereçlerle ekonomik ve sosyal faaliyetlere de yardımcı olmaktadır.

Ekonomi alanında çalışan işlet-

meler, bu ortamda, tüm faaliyetlerini çağın istek ve ihtiyaçlarını karşılayacak türde sürdürmek zorundadırlar.

İşletmeler beklenen amaçları gerçekleştirmeye imkân verecek türde düzenlenmeli ve yürütülmelidir. Bunun için işletme içinde belli ve rasyonel bir düzen kurulmalı, üretim, pazarlama ve finansman gibi ana konuları yürüten bölümler arasında uyum ve koordinasyon sağlanmalıdır. Ayrıca, çoğunlukla geçmiş olayların izlenmesi yanında ileriye dönük çalışmalarını belirleyen plan, program ve bütçeler de zamanımızda büyük önem taşımaktadır.

İşletmenin başarısı yalnız iç düzene bağlı ve bununla sınırlı değildir. İşletmenin yöneticileri dışında, yönetimle uğraşmayan sahip ve ortaklar için çalışmaların düzen ve verimliliği büyük önem taşımaktadır. Bu durum işletmeye emekleriyle bağlanan memur ve işçileri de ilgilendirmektedir.

Ülke içinde ve dışında işletme ile alım, satım ve kredi gibi konularda ilişki kuranlar da bazı bilgi ve verilere ihtiyaç duymakta ve bunların ışığı altında ilişkilerine yön vermektedirler.

İşletmelerin durumu devleti ve öteki kamu kuruluşlarını da ilgilendirmektedir. İşletme faaliyetini yansıtan tüm veriler mali işler bölümünde

toplanmaktadır. Bu bilgiler çeşitli mali tablo ve raporlara aktarılmakta; yöneticilerle, işletme içinde ve dışındaki ilgililere sunulmakta ve yayınlanmaktadır.

Ekonomide ve sosyal alandaki gelişmeler, mali işler bölümünün çalışmalarını geçen yüzyıl ortalarından beri etkilemiştir. Ticari işlerde muhasebenin yapısı dar ve basitti; muhasebeden beklenen görev alım, satım hareketleriyle bu hareketlerin doğurduğu alacak ve borç ilişkilerini izlemek, dönem bitiminde sonuçları belirtmekle sınırlı bulunuyordu.

Geçen yüzyılda başlayan endüstrileşme ve büyüme işletme faaliyeti ile birlikte ve buna paralel olarak muhasebeyi de etkilemiştir. Böylece endüstri işletmelerinde genel finansal muhasebe yanında, maliyet hesaplarını düzenleyen ayrı bir bölüme, maliyet muhasebesine ihtiyaç duyulmuştur.

İşletmelerin bünyelerindeki bu değişiklikler ayrıca önemli yatırımların yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bu yatırımlar, endüstri, taşıma ve turizm gibi çeşitli alanlarda büyük sermayeler gerektirmektedir. Bu sermayeler bir yandan topluma açılma yolu ile sağlanmakta, öte yandan, öz kaynaklar yanında özellikle bankalar gibi finansal kuruluşlardan alınan kredilerle desteklenmektedir.

Yöneticilerin, ortaklara, kredi kuruluşlarına yeterli bilgileri zamanında sağlayabilmeleri ve işletmeyi verimli türde çalıştırabilmeleri için muhasebeden alınan verilere ihtiyaç duyulmaktadır.

Ayrıca, işletmenin verimli alanlara yönelmesi için önceden bazı hazırlıkların yapılması, faaliyetlerin plan ve programlarının düzenlenmesi gerekmektedir. Bunun için de muhase-

be tarafından çeşitli istatistikler, bütçeler tertiplenmektedir.

Muhasebe bu fonksiyonlarıyla defterler ve hesaplara işlemleri geçirmekle görevli olmaktan çıkmış; verileri izleyen, değerlendiren ve raporlayan önemli bir organ haline gelmiştir.

Böylece, muhasebe klasik defter tutuculuk fonksiyonu yanında geçmişe ve geleceğe dönük bilgileri metodlu biçimde düzenleyen ve ilgililere ulaştıran «mali işler bölümü» özelliğine kavuşmuştur.

Bu bilgiler, özellikle vergi ve öteki yükümlülükler bakımından devlet ve kamu idarelerince de ayrı bir önem taşımaktadır .

Şu halde, işletmelerin mali işler bölümünün bu amaçlara uygun türde organize edilmesi, yönetilmesi yanında, hazırladığı bilgilerin doğruluk düzen ve yeterliliğinin denetlenmesi icap eder.

Bu inceleme ve denetim devlet açısından olduğu kadar işletme sahip ve yöneticileri ve öteki ilgililer için de önemlidir.

Bu konu 19. yüzyılın ortalarında, endüstrileşme hareketiyle birlikte ilk olarak İngiltere'de ele alınmış ve «Muhasebe Uzmanlığı»; avukatlık, mühendislik ve hekimlik gibi bir serbest meslek olarak kurulmuş ve örgütlenmiştir. Zamanla tüm gelişmiş ülkelere yayılmış olan muhasebe uzmanları çeşitli adlarla çalışmalarını sürdürmektedirler.

Bu ülkelerde, muhasebe uzmanlarından, ekonomi ve sosyal alan dışında, devlet ve öteki kamu kuruluşları da yararlanmaktadır. Bu ülkelerde muhasebe uzmanı yetkisini taşıyabilmek için belli bir yaş sınırı ve moral niteliklerle birlikte şu koşullar aranmaktadır :

a) Meslek öğrenimi (Çoğunlukla mesleki yükseköğrenim).

b) Staj (Çoğunlukla muhasebe uzmanı yanında).

c) Sınav (Meslek bilgilerinden tek veya kademeli).

Muhasebe uzmanları serbest meslek yanında mali işlerin organizasyonu ve yönetimi ile de uğraşmaktadır.

Bazı yerlerde, özellikle az gelişmiş ülkelerde muhasebe denetimi devlet ve öteki kuruluşların bünyelerindeki elemanlar, başka deyimle memurlar eliyle yapılmaktadır. Müfettiş, uzman kontrolör ve murakıplar gibi.

Bu kişilerde de, serbest muhasebe uzmanlarında olduğu biçimde, yükseköğrenim koşulu aranmakta ve giriş sınavından sonra staj yaptırılmakta; bu devre sonunda da yeterlik sınavına tabi tutulmaktadır. Yeterlik sınavını başaranlar esas denetim mesleğine girmektedirler. Ancak, bu kimselerin serbest meslek halinde örgütlenen muhasebe uzmanları yeteneğine tamamen sahip olduklarını kabul etmek mümkün değildir. Çünkü, bilgi ve tecrübeleri kendi meslek deneyimleriyle sınırlı kalmaktadır.

Yurdumuzda, muhasebe denetimi bu türde yapılmaktadır. İlik olarak devlet ve kamu kuruluşları muhasebeleri Sayıştay denetçileri ve Maliye müfettiş ve kontrolörleri tarafından denetlenmeye başlanmıştır.

Kamu ekonomi işletmelerinin kuruluşundan sonra bunların denetimi ile ayrı bir organ, Yüksek Denetleme Kurulu görevlendirilmiştir.

Kamu ve özel sektörün bankalar gibi büyük işletmeleri kendi bünyelerinde müfettiş ve kontrolör gibi iç denetim elemanları çalıştırmaktadırlar.

Cumhuriyet döneminden sonra beyana ve dolayısıyla muhasebe kayıtlarına dayanan vergilerin uygulan-

ması vergi denetimi zorunluluğunu ortaya koymuştur.

Devlet özel sektör işletmelerinin denetimi ile uğraşmak üzere «Maliye Hesap Uzmanları» ve bankaları denetlemek amacıyla «Bankalar Yeminli Murakıpları» örgütlerini kurmuştur. Daha sonra bu örgütlere vergi kontrolörleri ve kontrol memurları eklenmiştir.

Yurdumuzun ekonomi alanındaki gelişmeler karşısında muhasebe uzmanlığının düzenlenmesini gerekli bulan meslek mensupları bir araya gelerek 1942 yılında, bugün «Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği» adını taşıyan örgütü kurmuşlardır.

İşletmelerin gerçek durumunun ve dolayısıyla gerçek kazançların belirlenmesi için ilgililerin iyi niyeti yanında bilgili ve dürüst muhasebecilere ve bunlara ışık tutan, yol gösteren ve yaptıklarını zaman zaman inceleyen ve denetleyen muhasebe uzmanlarına ihtiyaç vardır.

Bu inceleme ve denetlemeler işletme yöneticileri ve ilgililer açısından olduğu kadar devlet ve kamu kuruluşları bakımından da önemlidir. Buna rağmen muhasebe uzmanlığı mesleğinin uluslararası koşul ve standartlara uygun ve yasal olarak örgütlenmesi bugüne kadar sağlanmadığından meslek mensupları mali müşavir ve serbest hesap uzmanı gibi unvanlar altında çalışmaktadırlar.

Muhasebe Uzmanları Derneği kendi üyeleri için uluslararası koşul ve standartlara bir ölçüde uymakla beraber, az önce belirttiğimiz unvanlar isteyen herkes tarafından serbestçe kullanılmaktadır.

Böylece, gerekli bilgi ve yeteneğe sahip olmadan bu işleri üstlenenler zaman zaman işletmeleri zor durumda bırakmaktadırlar.

Türkiye'de yatırım yapan yabancı

cı sermaye sahipleri adına denetim, yabancı muhasebe uzmanlarının katkısı ile kurulan şirketler tarafından yapılmaktadır.

1950 yılında başlatılan vergi reformu sırasında ve daha sonra Maliye Bakanlığı tarafından vergi yönü ağır basan bazı düzenlemelere gidilmek istenilmiş ve muhasebe uzmanlığını serbest meslek halinde düzenleyecek tasarılar hazırlanmışsa da, bunlardan bir sonuç alınamamıştır.

12 Eylül 1980 hareketinden sonra yapılan düzenlemeler sırasında yeni bir «Mali Müşavirlik Kanun Tasarısı» hazırlanmış, ancak, bu tasarı kanunlaşmadığından meslek kurulamamıştır. Halen tasarının Danışma Meclisi'nde incelenmekte olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz.

Maliye Bakanlığı tasarılarında mesleği yeminli ve serbest olarak iki gruba ayırmaktadır. Yeminli mali müşavirlere beyan tasdiki yetkisi tanınmaktadır.

Mali müşavirler muhasebe ve mali konularda organizasyon, yönetim ve denetim gibi üst düzeyde çalışma yapma yetkisine sahip buluncaklardır.

Mali müşavirlerin mesleğe giriş koşulları, uluslararası standartlar düzeyinde yükseköğrenim, staj ve sınavdır.

Mali müşavirliğin kamu hizmeti niteliğinde bir serbest meslek olduğu kabul edilmiştir.

Mali müşavirlerin uğraşma konuları tasarıda şöyle özetlenmektedir :

a) İşletmelerin muhasebe sistemlerini kurmak ve geliştirmek, işletmecilik, muhasebe, mali konular ve bunların uygulamalarıyla ilgili işlerini düzenlemek ve bu konularda müşavirlik yapmak,

b) Yukarıdaki bentte yazılı konularda belgelerine dayanarak bilan-

ço, beyanname, mütalaaname, rapor ve benzerlerini düzenlemek, murakabe, tetkik, tahlil, ıslah, tahkim, tasdik, birlikçilik ve benzeri işleri yapmak,

Yasa yürürlüğe girdikten sonra bu işleri mali müşavirlerden başkaları bu unvanla yapamayacaklardır.

Mali müşavirlerin çalışmalarını kendi sorumlulukları altında bağımsız ve tarafsız olarak yürütmeleri öngörülmüştür.

Muhasebe uzmanlığı belli bir yasa ile düzenlenmediği sürece, işletmelerin faaliyetlerinin güvenilir bir türde yürütülmesi ve denetlenmesi mümkün değildir.

Bu durum kooperatif, vakıf, sendika ve dernekler gibi sosyal kurumlar için de aynıdır.

Son zamanlarda, yeterli düzen ve denetimden yoksun işletmelerin yurt çapında kamuya ve topluma önemli ölçüde zarar verdiği açıkça görülmektedir. Bu arada, esas uğraşma konuları ile ilişkisi olmayan davranışlarda bulunan bankerler ile ekonomi alanının değişen koşullarını dikkate almadan faaliyetlerini sürdürdükten sonra zor duruma düşen endüstri işletmelerini örnek göstermek mümkündür.

Öte yandan ilgililer bankaların mali raporlarının yetkili uzmanlarca onaylanmadığından yakınmaktadır.

Şirketlerin Ticaret Kanunu'na göre seçilen denetçileri çoğunlukla görevlerini başarıyla yürütmek yeteneğinden yoksun bulunmaktadır.

Tüm kamu yükümlülerinin vergi yönünden denetimi için yeterli eleman görevlendirilememesi vergi kaybını önleyememektedir.

Verdiğimiz bu örneklerden açıkça anlaşıldığı üzere; bir yandan özel işletmelerde danışmanlık ve denetim yollarıyla ışık tutması gereken, öte yandan bir tür kamu görevi yapacak

olan muhasebe uzmanlığının bir serbest meslek olarak yasa ile örgütlenmemesi birçok bakımdan ülke zararına sonuçlar vermektedir.

Sonuç olarak, gelişmekte olan Türkiye ekonomisinin çeşitli bölümlerinde çalışmalarını sürdüren işletmelerin belli düzen içinde kurulan, yönetilen ve denetlenen muhasebe sistemine ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaç; kooperatifler, vakıflar, sendika ve dernekler gibi varlıklar ve faaliyet alanları gün geçtikçe artan ve genişleyen sosyal kuruluşlar için de önem taşımaktadır.

Belli kurallara göre yönetilen ve denetlenen muhasebe düzeni, yöneticilere ışık tutmak ve verimliliği sağ-

lamanın yanında, ilgililer için başlıca güven kaynağıdır. Bunun için, gelişmiş ülkelerde ekonomik ve sosyal alanda çalışan kuruluşların mali raporları muhasebe uzmanları tarafından denetlenerek onaylandıktan sonra yayınlanmaktadır.

Düzenli olarak kurulan, yürütülen ve denetlenen muhasebe, vergi ve sosyal yükümlülükler bakımından ayrıca önem taşımaktadır.

Yurdun ekonomik kalkınmasında ve sosyal güvenin sağlanmasında muhasebe uzmanlığının serbest bir meslek olarak bir an önce kurulması ve örgütlenmesi zamanı çoktan gelmiştir, geçmektedir.

başarımız da
siz varsınız.

T.C. ZİRAAT BANKASI

İHRACATA YÖNELMEK İSTEYENLER EMLAK KREDİ SİZE DESTEKTİR.

Türkiye Emlak Kredi Bankası, karmaşık dış ticaret organizasyonları içinde en güvenilir yol göstericisi ve yardımcınızdır.

İhracat ve kambiyo işlemlerinde uzman kadrosu ve Türkiye'nin her yerinden doğrudan dış ilişki kurabilen şubeleri ile emrinizde olan Emlak Kredi, teminat mektupları ile de en büyük güvencenizdir.

Dış ticarete başarınızın devamı için,
size Emlak Kredi gerek...

**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**

TEKNOLOJİ ALAN VE AKTARAN BİR ÜLKE OLARAK JAPONYA'DA LİSANS SÖZLEŞMELERİNE İLİŞKİN GÜNCEL SORUNLAR

PROF. DR. ERGUN ÖZSUNAY

I — Genel Olarak

GÜNÜMÜZDE, «ekonomik bakım-
dan bir süper devlet» olarak Ja-
ponya, teknoloji transferi konusunda,
iki yönden önem taşımaktadır: Büyük
çapta yabancı teknolojiden yararlan-
masıyla ve teknoloji aktarmasıyla.

70'li yıllardan bu yana, teknoloji
transferi bakımından Türkiye ile Ja-
ponya arasında önemli gelişmeler ol-
duğu ve endüstrimizin bazı alanlarda
Japonya'dan teknoloji alarak, lisans
altında üretimde bulunduğu bilinen
bir gerçektir. Özellikle elektronik en-
düstrisi bu gelişmenin tipik bir örne-
ği olarak belirtilebilir.

Çeşitli alanlarda AET ve ABD ile
rekabet etmekte olan Japonya'nın,
yakın bir gelecekte, özellikle «ortak
girişim»ler (joint ventures) yoluyla
Türk endüstrisiyle daha yakın ilişkiler
içine gireceği sanılmaktadır. Ayrıca,
endüstrimizin, çeşitli alanlarda, ileri
bir teknoloji ülkesi olan Japonya'dan
bazı yeni teknolojiler alması mümkün
görünmektedir.

Bu nedenlerle, bu yazıda, tekno-
loji alan ve aktaran bir ülke olarak
Japonya'da lisans sözleşmelerine iliş-
kin sorunlar ve çözümler ele alınmış
ve teknoloji transferi alanında Japon-
ya ile temas halinde bulunan veya

temas etmek isteğinde olan çevrele-
re Japon lisans sözleşmeleri hakkın-
da toplu bir bilgi verilmesine çalışıl-
mıştır.

II — Lisans Sözleşmelerini Düzenle- yen Kurallara Genel Bakış

Japon hukukunda, lisans sözleş-
meleri, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra,
1959 yılında kabul edilen ve «1 Ni-
san 1960» tarihinde yürürlüğe giren
«Patent Kanunu» (Parag. 77-78) (1)
ve «Hukuken Korunan, Fakat Patent
Verilmesine Elverişli Olmayan Küçük
Buluşlar Hakkındaki Kanun»la (Pa-
rag. 18-19) (Utility Model Law) dü-
zenlenmiştir.

Bunlardan başka, «Tekellerle Sa-
vaşım Kanunu»nda (Antimonopoly
Law) (Parag. 6), 1949 tarihli «Yaban-
cı Paralar (döviz) Hakkında Kanun»
da (Parag. 42) (2) ve 1950 tarihli «Ya-
bancı Yatırımlar Hakkında Kanun»da
da (Parag. 10), lisans sözleşmeleriyle
ilgili çok önemli bazı hükümler yer
almaktadır.

III — Lisans Sözleşmesinin Türleri

1 — Lisans Sözleşmesi ile Sağ- lanan Haklar Yönünden

Lisans sözleşmesi ile sağlanan
haklar bakımından, «Patent Kanunu»

ile «Hukuken Korunan, Fakat Patent Almaya Elverişli Olmayan Ufak Buluşlar Hakkında Kanun»a göre, iki tür lisans ayırt edilir: «İnhisari lisans» ve «inhisari olmayan lisans» (adi lisans).

a) **İnhisari lisans**, «Patent Kanunu»nun 77. paragrafına göre verilebilir.

Bu tür lisansların geçerli olabilmesi için «Patent Dairesi»ndeki sicile tescil edilmeleri gerekir (Parag. 98/1 - 2).

İnhisari lisans sözleşmesinin konusu olan, «inhisari lisans» ile, lisans alana, lisans konusu üzerinde inhisari bir hak sağlanır. Lisans alan lisans sözleşmesinin içeriği çerçevesinde, lisans verilen patentli buluştan «tek başına ve inhisari yararlanma yetkisi»ne sahip kılınır (Parag. 77 (2)) (2).

İnhisari lisanslarda, lisans veren (patent sahibi), aynı içerikle, başkasına lisans verebilmesi mümkün değildir.

İnhisari lisans, lisans alana, «lisans konusuna yönelik tecavüzler»de, lisans verenin (patent sahibi) haklarını sağlar. Bu bakımdan, «patent sahibi» gibi, «lisans alan» da, tecavüzün önlenmesini ve zararın giderimini isteyebilir (Parag. 100 - 106).

Miras yoluyla geçiş ve diğer küllî geçiş yolları dışında, «inhisari lisansın başkasına devri», ancak lisans verenin (patent sahibi) rızası veya teşebbüsün devredilmesi ile mümkündür. Ancak bu durumların da, yine patent siciline kaydedilmesi gerekir.

İnhisari lisanslarda, lisans alan, ancak lisans verenin rızası ile, bir başkasına «inhisari olmayan lisans» verebilir (Parag. 77 (4)).

Öte yandan, «lisans alanın korunması» amacıyla da, lisans verenin, ancak lisans alanın rızası ile pa-

tent hakkından vazgeçebileceği (feragat) öngörülmüştür (Parag. 97 (1)).

b) **Adi lisanslar** (inhisari olmayan lisanslar) ise «Patent Kanunu»nun 78. paragrafına göre verilebilir.

Bu sözleşmelerde, lisans alan, patent almış buluştan ticari amaçla yararlanma hakkını elde eder (Parag. 78) (3). Lisans verenin buluştan bizzat yararlanması, aynı buluş için başkalarına da çeşitli içerikte adi lisanslar verebilmesi, hatta, adi lisansın verilmesinden sonra, inhisari bir lisans sözleşmesi yapabilmesi mümkündür.

Bazı durumlarda, lisans verenin (patent sahibi), «adi lisans alan»a, ondan başkasına lisans vermeyeceğini taahhüt edebilmesi de sözkonusu olabilir. Bu tür «tekelci inhisari olmayan lisanslar» da (monopolistic non-exclusive license) sonradan başkasına lisans verilirse, lisans veren, sözleşmeye aykırılık nedeniyle zararı gidermekle yükümlü tutulabilir.

«Adi lisansın tescil edilebilmesi» mümkündür. Böyle bir durumda, (adi) «lisans alan», lisans hakkını, sonradan «inhisari lisans alan»a karşı da koruyabilir.

Adi lisanslarda, «patent hakkına bir tecavüzde bulunulduğu zaman», lisans alanın kendi adına dava açabilmek yetkisi yoktur. Ancak «tescil edilmiş tekelci lisans» durumlarında, lisans alan da, zararın giderimini talep edebilir.

2 — Lisans Sözleşmesinin İçeriği Bakımından

Bu ölçüye göre de, iki tür lisans sözleşmesi ayırt edilebilir:

a) Bazı lisans sözleşmelerinde, lisans veren, lisans alana, «sadece patent alınmış buluştan yararlanma hakkını sağlamak»la yetinir.

b) Buna karşı, lisans sözleşme-

lerinin büyük çoğunluğunda ise, lisans alana, ayrıca «teknik yardım» da sağlanır. Bu tür lisans sözleşmelerinde, taraflar arasında bazen «ortaklık»a kadar varan «gizli ilişkiler»in ortaya çıktığı da gözlemlenebilir.

IV — Lisans Sözleşmesinin Hukuki Niteliği

Lisans sözleşmesi, hukuki niteliği bakımından, «her iki tarafa da borç yükleyen sözleşmeler» (sinalagmatik sözleşmeler) grubunda yer alır.

Genel olarak, lisans sözleşmesinin, «türü kendisine özgü» (sui generis) «sözleşmeler»den olduğu kabul edilir.

«Sözleşme özgürlüğü» ilkesine dayanarak, taraflar, hukuk düzeninin sınırları içinde, sözleşmenin içeriğini diledikleri gibi düzenleyebilirler.

V — Lisans Sözleşmelerinin Biçimi

Japonya'da, «Patent Kanunu», lisans sözleşmesinin kuruluşu bakımından herhangi bir biçim koşulu öngörmemiştir. Kural olarak, sözleşme, sözlü olarak da yapılabilir. Ancak «uygulamada», bu sözleşmelerin, genellikle «yazılı biçimde» yapıldıkları görülmektedir.

Öte yandan, «Yabancı Sermaye Kanunu» uyarınca izin alabilmek için, «uluslararası lisans sözleşmeleri»nin «yazılı biçimde» yapılması gerekir (Parag. 10).

VI — Lisans Sözleşmelerinin Tescili

1 — İhisarî lisans sözleşmeleri bakımından, «tescil zorunluluğu» öngörülmüştür. Bu sözleşmelerde, ayrıca, «lisansın devri» de tescile tabidir.

2 — Adi lisans sözleşmelerinde ise, tescil zorunluluğu öngörülmemiştir. Ancak, adi lisansların da «tescil edilebilmesi» mümkündür. Bu durumda lisans alanın hakkı güçlenmekte

ve üçüncü kişilere karşı da ileri sürülebilmesi sağlanmaktadır.

VII — Lisans Sözleşmesinde Tarafların Hakları ve Borçları

Lisans sözleşmeleri, kural olarak, «her iki tarafa da borç yükleyen sözleşmeler»dendir. Bu nedenle, taraflardan birinin borçları, diğer tarafın haklarını oluşturur.

1 — Lisans Veren Hukuki Durumu

a) Teslim Borcu

Lisans veren, lisans alanın, lisans altında üretimde bulunabilmesi için ona, gerekli olan «teknik bilgileri, spesifikasyonları» ve «üretim süreci ile ilgili gizli bilgileri» vermekle yükümlüdür.

Bundan başka, lisans verilmesi için gerekli olan durumlarda «tescilin yaptırılması» (2) ve «patent hakkıyla ilgili yıllık harçların ödenmesi» de (Patent Kanunu, Parag. 107 vd), yine lisans verene aittir.

b) Garanti Borcu

aa) Patent hakkındaki eksiklikler nedeniyle garanti borcu :

Lisans veren, henüz bir patent hakkına sahip olmadığı halde, bir lisans sözleşmesi yapılmışsa, «sözleşmenin hükümsüzlüğünden ileri gelen zararları» gidermekle yükümlüdür.

Bundan başka, «lisans verenin patent hakkı», örneğin «tescil edilmiş bir adi lisans» durumunda olduğu gibi, başkasının hakları ile sınırlandırılmış ise, «lisans alan», «Japon Medeni Kanunu»nun 566. paragrafına göre, «lisans sözleşmesinin feshini veya «lisans bedelinin (royalty) indirimini» isteyebilir.

Genel olarak, lisans verenin, «patent hakkının geçerliliği»ni garanti

borcu altında olmadığı kabul edilmektedir. Ancak, lisans sözleşmesinin yürürlükte olduğu süre içinde, «patent hakkı, bir iptal davası ile iptal edilecek olursa, lisans alan, sözleşmenin feshi»ni talep edebilir (6).

b) Lisans verilen buluştan yararlanılmayı garanti borcu :

Lisans veren, «lisans verilen buluştan (licensed invention), lisans alanın, spesifikasyonda belirtildiği biçimde yararlanılabileceğini de garanti borcu altındadır.

Lisans verilen buluştan yararlanılmadığı takdirde, «lisans alan lisans bedelinde indirim yapılması»nı veya «ödenmiş lisans bedelinin geri verilmesi»ni isteyebileceği gibi, «sözleşmeyi feshederek zararın giderimi istemi»nde de bulunabilir (Japon Medeni Kanunu, Parag. 543, 546).

c) Diğer Borçları

Lisans verenin yukarıda açıklanan «temel borçları» yanında, diğer «sözleşmeden doğan borçları» da mevcuttur.

Örneğin, «lisans alanla rekabet yapmama borcu», «başkasına lisans vermeme borcu», «lisans alana teknolojik gelişme hakkında bilgi verme ve yeni gelişmeleri önerme borcu», «patent hakkına yönelik tecavüzlere karşı harekete geçme borcu» vb. gibi.

2 — Lisans Alanın Hukuki Durumu

a) Lisans Bedelini Ödeme Borcu

Lisans sözleşmelerinde, lisans alanın en önemli borcu, «lisans bedelini ödeme borcu»dur. Japon uygulamasında, «lisans bedeli» (royalty), «belirli bir fiyat» esasına dayanabileceği gibi «değişken bir lisans bedeli»

de sözkonusu olabilir. Bazı sözleşmelerde, her iki yöntemin de uygulandığı gözlenmektedir.

«Değişken lisans bedeli», «satış hacmi» veya «satış fiyatının belirli bir yüzdesi» olarak saptanabilir. Değişken lisans bedeline kural olarak, «adi lisans sözleşmeleri»nde rastlanılmaktadır.

Buna karşı, «inhisari lisans»larda ise, başlangıçta ödenmesi gereken «belirli bir ödeme» yanında, satış tutarının veya satış hacminin belirli bir yüzdesi olarak saptanacak «değişken lisans bedeli» yöntemine başvurulmaktadır.

b) Lisans Altında Üretim Yapma Borcu

Lisans alanın diğer bir borcu da, lisans verilen «patent almış buluştan yararlanma» ve «üretim yapma borcu»dur. Bu durum, özellikle «inhisari olmayan (adi) lisanslar»da söz konusudur. Zira lisans alan, lisans altında üretime geçmeyecek olursa, lisans verenin, aynı konuda başkasına lisans vermesi mümkündür.

c) Lisans Veren Patent Hakkının Geçerliliğine İtiraz Etmeme Borcu

Uygulamada, lisans sözleşmelerinde, genel olarak, lisans alanın, lisans verenin patent hakkının geçerliliğine itiraz etmemekle yükümlü olduğuna ilişkin kayıtlar konulduğu da görülmektedir (7).

d) Sözleşmeden Doğan Diğer Borçlar

Lisans alan için ayrıca, «lisans verenin ticaret markasını kullanmak»; «lisans altında üretilen mamullerin fiyatlarını belirlemek için lisans verene danışmak» vb. yükümlülükler de öngörülebilir.

VIII — Lisans Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk ve Çekişmelerin Tahkim Yoluyla Çözümü

1 — Yetkili Mahkeme

Japon mahkemeleri, «Japonya'da konutu bulunsun bulunmasın tüm Japon yurttaşları» ve «Japonya'da konutu bulunan yabancılar» bakımından yetkili olduklarından, «Japonya'da yapılan bir lisans sözleşmesinden doğan çekişmeler» veya «patent hakkının ihlaline ilişkin bir dava», Japon mahkemeleri tarafından görülür (Japon Hukuk Yargılama Usulü Kanunu, Parag. 1 vd).

Öte yandan, lisans sözleşmesinde tarafların, «yabancı bir mahkeme-yi de yetkili kılabilme»leri mümkündür.

Böyle bir durumda, «yabancı mahkeme kararı» Japonya'da tanınır ve uygulanır.

2 — Tahkim

a) Genellikle, «uluslararası lisans sözleşmelerinde», tarafların, sözleşmeden doğacak çekişmeler için «tahkim yolu»nu seçtikleri görülmektedir. Bunun nedeni de, tahkimin hem zamandan; hem de yargılama giderlerinden tutum sağlamasıdır. Bu amaçla da 1949 yılından bu yana «Japon Ticari Tahkim Derneği» faaliyette bulunmaktadır.

Tahkim usulü, «Japon Medeni Yargılama Usulü Kanunu»nun 786 vd. paragrafında düzenlenmiştir. Bu hükümlere göre, ancak «tarafların anlaşarak çözüme bağlayabilecekleri konular»da tahkim yoluna başvurulabilir (Parag. 786) ⁽¹⁾. Hakem mahkemesince verilecek karar, aynen devlet mahkemesinden verilen hükmün sonuçlarını doğurur (Parag. 800). Mahkemeler uygulamasındaki yerleşmiş kararlara göre, olayda, bir tahkim

anlaşması söz konusu ise, mahkemenin, önüne getirilen davayı red etmesi gerekmektedir.

b) «Yabancı hakem mahkemele-rince verilen kararlar»a gelince, «Hukuk Yargılama Usulü Kanunu»nda, bu konuda herhangi bir hükmün bulunmamasına karşın, bu kararlar da Japonya'da tanımakta ve uygulanmaktadır. Ancak, yabancı hakem mahkemesi kararının, «içerik bakımından», Japon hukukuna aykırı olmaması ve «Japon kamu düzeni» ile «genel ah-lak»ına ters düşmemesi gerekir.

Japonya, 24 Eylül 1923 tarihli «Ticari İşlerde Tahkim Şartı Hakkında Protokol» ile 26 Eylül 1927 tarihli «Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizi Hakkında Anlaşma»yı (Cenevre Anlaşması) kabul etmiştir.

Ayrıca, Japonya, 10 Haziran 1958 tarihli «Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında Anlaşma»ya da (Birleşmiş Milletler Anlaşması) 1981 yılında katılmış bulunmaktadır.

DİP NOTLARI

(1) Japon patent hukuku, ilk kez 1885 tarihli «Monopol Patent Kanunu» ile düzenlenmiştir. Bu kanun 1888 yılında kaldırılmış, 1889 yılında, «Paris Antlaşması»na katılma amacıyla yeni bir «Patent Kanunu», «Sınai Desenler Hakkında Kanun» ve «Ticaret Markası Kanunu» hazırlanmış; 1905 yılında da, bir «Sınai Modeller Hakkında Kanun» çıkarılmıştır. Daha sonra, 1909 ve 1921 tarihlerinde, bu dört kanunda değişiklikler yapılmıştır.

2. Dünya Savaşı'ndan sonra ise, yeni bir «Patent Kanunu» ile «Sınai Modeller Hakkında Kanun» çıkarılmış (1959); her iki kanun da 1 Nisan 1960 tarihinde yürürlüğe konulmuştur. Bu kanunlar, sonradan 70'li yıllarda (1970 ve 1975). İki kez değişikliğe uğramıştır.

(2) Ayrıca bkz.: «Yabancı Paralar Hakkında Tüzük», Parag. 16 - 17.

(3) Bununla beraber, inhisari lisans verilirken, lisansın süre ve bölge olarak sınırlanabileceği gözden uzak tutulmalıdır.

(4) Tescil için ödenecek harçlar, 1977 tarihli, «Tescil Vergisi Kanunu» (Registration Tax Law) ile düzenlenmiştir. Patent hakkı üzerinde lisans verilmesi için tescil harcı 15.000 yen'dir. Miras yoluyla geçiş dışında, lisans hakkının başkasına devri hallerinde ise, 1.500 - 3.000 yen harc ödemek gerekir.

(5) Kural olarak tescil, tarafların birlikte başvurusu veya lisans verenin rızası üzerine yapılır (Patent Tescili Tüzüğü, Parag. 18 - 19). Bu bakımdan, inhisari lisans hakkının verildiği durumlarda, zorunlu tescilin yaptırılabilmesi için, lisans verenin işbirliği yapma yükümlülüğü söz konusudur.

(6) Böyle bir durumda, ödenmiş olan lisans bedelinin geri alınmayacağı belirtilmelidir. Lisans alan, patent hakkına üçüncü kişi müdahalede bulunmadığı sürece, lisans hakkını kullandığından; lisans veren, aldığı lisans bedellerini geri vermekle yükümlü değildir.

(7) Buna karşı, öğretilde, değişik görüşlere rastlanabilir. Bir görüşe göre, bu boric, «dürüstlük kuralı»ndan kaynaklanır. Bazı hukukçular ise, lisans alanın böyle bir yükümlülüğün söz konusu olmayacağını, zira böyle bir yükümlülüğün

patent hukukunun amacıyla bağdaştırılmayacağını ileri sürmüşlerdir.

(8) Bu nedenle, patent haklarına ilişkin çekişmelerde tahkim anlaşması yapılamaz.

LİTERATÜR

KUKIMOTO, A.; A Summary of Japanese Patent Law, 1971, Japanese Group of A.I.P.P.I.

MATSUI, S.; The Transfer of Technology to Developing Countries - Some Proposals to Solve Current Problems, A.I.P.P.I. International Edition, Vol. 2, No. 2, 1977.

SAOTOME, S.; Benefits from licensing A.I.P.P.I. International Edition, Vol. 2, No. 3, 1977.

SHIRAI, C.R.; International Experiences, International Constraints and Incentives in the Utilization of Imported Technology A.I.P.P.I. International Edition Vol. 1, No. 2, 1976, Japanese Group of A.I.P.P.I..

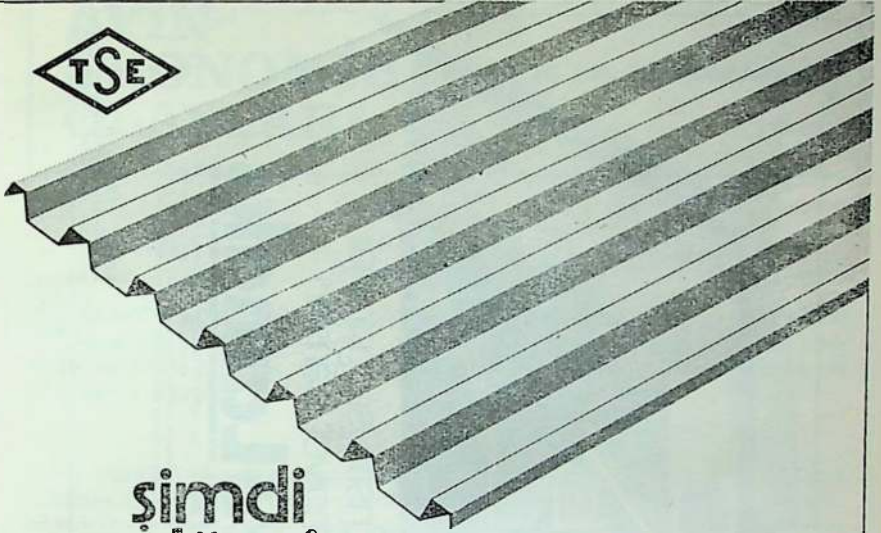
TAKEDA, M.; Importance of Licensing of Industrial Property Rights in Industrial Development, Especially as Regards Cooperation Between the Industrialized Countries of Asia and the Developing Countries, A.I.P.P.I., Annual, 1972/1, s. 105 vd.

114 yıldan beri halkımızın güvenine layık olmuş
asırlık tasarruf bankası

**EMNİYET
SANDIĞI**

şimdi alüminyum daha kârlı çözüm

Çatı cephe ve tavan kaplamasında
en fazla malzeme tasarrufu sağlayan
yüksek mukavemetli 3004 alaşımını
sizler için geliştirdik.

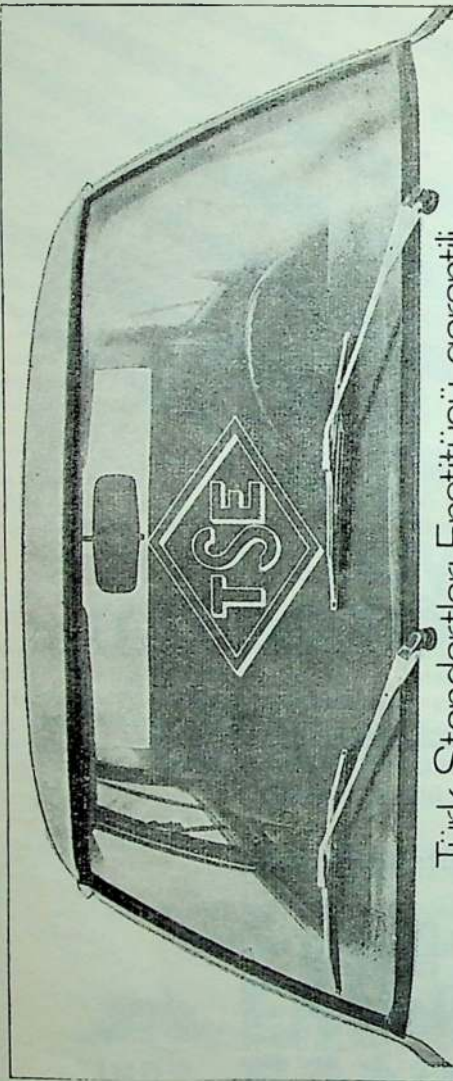
nasas-trapez 3004

NASAS

ALÜMİNYUM SANAYİ ve TİCARETİ A.Ş.

MERKEZ: ANKARA BÜRO:
Büyükdere Cad. No: 48 Mecidiyeköy-İstanbul Güniz Sok. No. 29/5 Kavaklıdere-Ankara
Telefon: 66 33 00 Telefon: 28 15 06 - 28 14 54
Telex: 26 140 Alme-TR Telex: 43 245 Alan-TR

Türk Standartları Enstitüsü garantili
ilk ve tek oto emniyet camları

DURACAM

LAMEKS

Türkiye'nin en büyük ve en modern cam işleme tesisinde
DURACAM ve LAMEKS'ün üstün kaliteye sahip olduğu
Dışta ve içte kullanılan otomobil emniyet camları için
Otomatik ve manuel emniyetli camlar için
Otomatik ve manuel emniyetli camlar için
Optik kalitesi mükemmeldir. Gece ve gündüz birak bir görüşü
sağlaması, ıstıan yolda bile sürücünün gözetimini yitirmemesi için.

İçin, DURACAM ve LAMEKS'ün emniyet camlarını, T.S.E.
Kalite Belgelerini kazandıran üstün kaliteli,
Ankara'da yeni bir tesisin faaliyete geçmesiyle
araçların % 70'inde kullanılan, DURACAM ve LAMEKS'ün ıstıan için.

Cam Pazarlama A.Ş.
Konya'da Cam 0211 342424 (İstanbul) 16483077 (İzmir)

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DOÇ. DR. YILDIRIM KILKIŞ

1982'den 1983'e Bakış

ÜLKEMİZİN sosyal, politik ve ekonomik çalışma esaslarını düzenleyen 1982 Anayasası doğrultusunda 1983 yılına başlamış bulunuyoruz. Yeni yılın, ülkemizde başlamış bulunan istikrar, düzen ve güven ortamının giderek arttığı bir yıl olmasını diliyoruz.

1982 Olaylarının Özeti

Türkiye'nin ekonomik yaşamında önemli bir dönemin başlangıcı olan 24 Ocak 1980'den bu yana 3 yıl tamamlanmış bulunmaktadır. Bu üç yıllık dönemin ekonomimizde istikrarı kısmen sağladığını kabul etmek gerekir. % 100'ü aşan yıllık enflasyon hızı kesilmiş, bu durum üreticilerin, «ne üretirsen üret, satılır» zihniyetinden vazgeçmelerine yararlı olmuştur.

İç pazardaki «satıcı piyasası» önemini kaybetmiş, buna karşılık üreticiler, bazı teşviklerin itici gücü ile dış pazarlara yönelmiş ve bu pazarlarda, gerçek rekabetin ne olduğunu görüp yaşamaya başlamışlardır.

Özellikle 1982 yılında, uluslararası rekabetin bilincine daha iyi varmış olan ihracatçılarımız, 1983 yılında hükümetin, ihracatın teşviki yolunda uygulamaya koyduğu yeni düzene daha iyi uymak zorundadırlar.

1982'de enflasyon hızı % 35 - 40 düzeyine inmiş, ihracatımız bir önceki yıla oranla % 25 artmış, ithalatımızda % 4 civarında düşme olduğu için, dış ticaret açığımız % 27 civarında azalmıştır.

1982 yılındaki ekonomik durumumuzun kısaca açıklanan bu olumlu yönleri yanında, olumsuz durumlar ve olaylar da olmuştur.

İşçi dövizlerinde ve turizm gelirlerindeki azalmaların yanı sıra, önemli olaylar, hiç şüphesiz önce işsizlik sonra da banker olaylarıdır.

İç pazarlarda durgunluk söz konusudur. Diğer bir ifade ile, uzun süren enflasyon döneminden sonra iç piyasalarımız, birçok şeyini enflasyona bağlamış olan sektörlerde yeni krizlere sahne olmuştur. En hızlı sektörlerden biri olan inşaat piyasasındaki yavaşlama dolayısıyla meydana gelen kriz, işsizliğin büyük nedeni olmuştur.

Enflasyon hızının devamına göre yola çıkmış olan bankerler, iç piyasalardaki durgunluğun büyük etkisiyle de, ümidini bankerlerin vaat ettikleri yüksek

faizlere bağlamış olan tasarruf sahiplerinin ana paralarını da, faiz ümitlerini de hırpalamışlardır.

Durum müdahale eden hükümet, gerçi ödeme gücüğü içinde bulunan bankerlerin, ödeme sorunlarını bazı kurallara ve esaslara bağlamıştır. Bununla beraber, uzun bir süre çeşitli reklamlarla kamuya alenen büyük ümitler veren banker kuruluşlarını, aynı süre içinde hiç bir şekilde denetime tabi tutmamıştır. Bu bakımdan bütün ilgili ve yetkililerin sorumluluklarını ihmal ettikleri gerçeğine de 1982'nin değerlendirmesini yaparken değinmeden geçemeyeceğim.

1983 Yılına Gिरerken

Bu kısa değerlendirmeden sonra 1983'e nasıl girdiğimizle ilgili konuları kısaca ele alalım. Yazımın başında da açıkladığım gibi, yeni Anayasamızın gerekli kıldığı yasal değişikliklerin ve düzenlemelerin en kısa zamanda yapılması, Milli Güvenlik Konseyi'nin en büyük arzusudur. Bütün ilgili kuruluşlarda önemle ele alınan bu yöndeki çalışmaların yanında şu konulara değinmek gerekir:

Zamlar Devam Ediyor

1983'e hızlı bir zam furyası ile giriyoruz. Bu zamlar, maliyet enflasyonun devamı olarak sürmektedir ve üretim düzeyi iç ve dış pazarlarda bir dengeye gelinceye kadar sürecektir. Doların Türk parasında devamlı değer kaybetmesinin sürüklediği bu fiyat artışlarını kısaca açıklamak yararlı olacaktır.

22 Kasım 1982'de yapılan % 15 - 20 oranında akaryakıt zammı, bazı yetkili kimselerin gereksiz beyanlarına rağmen, bir çok maddeye ve hizmetlere de süratle yansımıştır.

- 25 Kasım 1982 tarihli Resmi Gazete'de, 22 Kasım'dan itibaren geçerli olmak üzere elektrik enerjisine de zam yapıldığı açıklanmıştır. Buna göre sanayi elektriğine % 14, konut elektriğine de % 12,7 oranında zam yapılmıştır.
- Portland çimentosuna % 15,5 oranında, Sümerbank mamullerine de % 4 - 24 oranlarında zamların yapıldığı ayrıca bildirilmiştir.
- Bu zamları; 29 Kasım 1982 gününden itibaren Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları mamullerine % 20 oranında, İ.E.T.T. hizmetlerine % 12,5 oranında, THY iç hat yolcu taşıma fiyatlarına ise % 30 oranında yapılan zamlar takip etmiştir.
- 7 Aralık 1982 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan bir Bakanlar Kurulu kararı ile de 22 Kasım 1982'den itibaren geçerli olmak üzere çeşitli kömür cinslerinin fiyatları arttırılmıştır.
- Türkiye Demir - Çelik İşletmeleri tarafından, 27 Aralık 1982 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere bazı demir - çelik mamullerine zam yapılmıştır. Yuvarlak demir, profil - köşebent ve pik demire yapılan zamların oranı % 7,3 ile %9,4 arasında değişmektedir.
- Zamların; gübre, boya, hırdavat, tuğla, yün, iç çamaşırı gibi çok ve çeşitli maddelere de yansıdığı görülmektedir. Hızla yayılan zamların, maliyet enflasyonunu arttırmaya devam edeceği anlaşılmaktadır. Talep enflasyonunun yavaşlatılmasıyla tamamen çelişen bu duruma da hükümetin ve uzmanların çözüm getirmeleri beklenmektedir.

Bazı Çözümler

Bu çözümün, hükümetin 1983 başından itibaren yürürlüğe koyduğu yeni kararlarla ne derece sağlanacağını zaman gösterecektir. Bu kararlar kısaca şöyle açıklanabilir :

Teşvik Tedbirleri :

1983 yılında uygulanacak yatırım ve ihracat teşvik esaslarının açıklanmasıyla gerek ihracat ve gerekse yatırımlar için ülke imkânlarından daha etkin şekilde yararlanılması beklenmektedir.

1.1.1983'den itibaren yürürlüğe giren yeni vergi iadesi teşvikleri yanında, ihracat taahhütlerinin kapatılmasıyla ilgili yeni imkânlar getirilmiştir. Yatırımlar konusunda da kimya, gemi inşa ve ihracata dönük sektörlerdeki yatırımlara verilen teşviklerin kapsamı genişletilmiştir.

Yeni Faiz Oranları :

1.1.1983'den itibaren yürürlüğe giren ve 15 Aralık 1982 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan faiz hadlerindeki değişiklik şöyledir :

Mevduat Faiz Oranları

Mevduat	Brüt (%)		Net (%)	
	Eski	Yeni	Eski	Yeni
Vadesiz	5	20	3.5	16
1 ay vadeli	25	—	18.75	—
2 ay »	35	—	26.25	—
3 ay »	45	—	33.75	—
6 ay »	50	40	37.50	32
1 yıl »	50	45	37.50	36
Bir yıl vadeli (mevduat sertifikaları dahil)				45.0
Altı aydan bir yıla kadar vadeli, aylık faiz ödemeli				34.0
Bir yıl vadeli aylık faiz ödemeli				38.0
Ticari mevduat				Faiz verilmez
Resmi mevduat				Faiz verilmez

Kredi Faizleri

1 — Kısa vadeli krediler (iki yıla kadar vadeli)	
a) İhracat kredileri	31.5
b) Diğer kısa vadeli krediler	36.0
c) Tütün finansmanı	31.5
2 — Orta vadeli krediler	
a) Teşvik belgesine dayalı ihracat garantili yatırım kredileri	29.0
b) Diğer orta vadeli krediler	38.0
3 — Uzun vadeli krediler (iki yılı ödemesiz beş yıldan fazla vadeli)	41.0

Bu faiz hadleri dolayısıyla iş ölemi genellikle yeni faiz düzeninden memnun olmamış, ticari ve resmi mevduata faiz verilmemesi de tenkit konusu olmuştur.

Vadesiz mevduata verilen faizin % 5'den % 20'ye çıkarılması, buna karşılık 6 aylık ve 1 yıllık faiz oranlarının düşürülmesi dolayısıyla mevduatın vadesize kayması bankaların daha fazla dispoñibiliteye önem vermelerine yol açacaktır.

Ücretler :

Kamu kuruluşlarında çalışanların ücret kat sayısı 30'dan 34'e çıkarılmış, ayrıca yakacak yardımı da 3500 TL'ndan 6000 TL'na yükseltilmiş bulunmaktadır. Asgari ücret ise 10.000 TL'ndan 16.200 TL'na yükseltilmiştir. Maliyet enflasyonun devam ettiği ortamda devlet memurlarının gelirlerinde yapılan bu yeni düzenlemenin yeterliliği şüphelidir. Bu ücretlerin devlet bütçesine getirdiği yükü hafifletmek için, mevcut vergileri doğru dürüst tahsil edebilmek yerine yeni vergilerin getirilmesi gibi kolay yola tekrar gidildiği anlaşılmaktadır. Bu hususta yaşama standardı esasının uygulanması, yeni anlayış ve zihniyeti de beraberinde getirmelidir.

Geçtiğimiz Ay İçinde Yayınlanan Bazı Mevzuat

Bankerlerle ilgili mevzuat :

2 Aralık 1982 tarihli Resmi Gazete'de, tahvillerini tasfiyeye tabi tutulan bankerler aracılığı ile pazarlayan şirketlerin, bu tahvillerin anapara ve faizlerinin ödenmesiyle ilgili bir tebliğ yayınlanarak, konuya açıklık getirilmiştir.

16 Aralık 1982 tarihli Resmi Gazete'de de, tasfiye kurullarının ve çalışmalarını sürdüren bankerlik kuruluşlarının faaliyetlerine açıklık getiren bir Bakanlar Kurulu Kararnamesi yayınlanmıştır.

Yürürlükten Kaldırılan İki Kararname :

Resmi Gazete'nin 21 Kasım 1982 tarihli sayısında, yürürlükten kaldırılan kanun hükmündeki iki kararname ile ilgili kararlar yayınlanmıştır.

- Kararnemelerden biri, «sermaye şirketlerinin yasal yedek akçelerini devlet iç istikraz tahvillerine yatırmaları»nı yürürlükten kaldırmaktadır. 28.9.1982 tarihinden beri yürürlükte olan bu kararname, zaten pek uygulanmamış ve şikâyetlere de yol açmıştı.
- İptal edilen diğer kararname de, «Fiyat Düzenleme ve Destekleme Formu» ile ilgilidir. Temel malların fiyatlarının yeniden tespiti sonucu meydana gelecek fiyat farklarının Merkez Bankası'nda özel bir Fon'da toplanması usulünden vazgeçilmiş bulunmaktadır.

Middle East Bank Ltd. Türkiye'de Şube Açıyor

Birleşik Arap Emirlikleri Bankalarından Middle East Bank Ltd.'e Türkiye'de bankacılık faaliyetlerinde bulunabilmesi için Bakanlar Kurulunca gerekli karar alınmış ve 7 Aralık 1982 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Bu karara göre başlangıçta İstanbul'da üç şube açılması ve gerektiğinde iki şube daha açılması için Middle East Bank Ltd.'e izin verilmiştir. Banka, merkez şube için 6 milyon, diğer her şube için ise 3'er milyon dolar karşılığı döviz olarak getirecektir.

YENİ YAYINLAR

DR. HALUK A. KABAALIOĞLU

ARAP ÜLKELERİ MALİ PİYASALARI

Field, Peter/Moore, Alan (Ed.) :
ARAB FINANCIAL MARKETS,
London, 1981 (164 sahife; 85
Dolar).

Kuveyt Dış Ticaret, Taahhüt ve Ticaret Şirketi Yönetim Kurulu Başkanı ve Murahhas Azası Abdulvahap - al - Tammar tarafından kaleme alınan bir önsözle yayınlanan Arap Ülkeleri Mali Piyasaları isimli kitap Arap Bankacıları yanında uluslararası banka yöneticilerinin hazırladıkları incelemelerin bir derlemesi niteliğini taşıyor.

Aynı zamanda Bahreyn'deki Arab Banking Corporation Yönetim Kurulu Başkanı olan Al-Tammar, merkezi Lima'da bulunan Arap - Latin Amerika Bankası (Arlabank), Madrid'de kurulmuş Arabe Espanol Aresbank'ın üst düzey yöneticilerinden. Son yirmi yıllık dönemde Arap bankacılığının önemli gelişmeler kaydettiğini ifade eden Al-Tammar, modern bankacılığın Arap dünyası için yeni bir kavram olduğunu vurgulamaktadır. Konuyu tarihi açıdan ele alan yazar şöyle diyor : «Batı ülkeleri ekonomileri, sanayi devrimi ve imparatorluk kurma çabımlarını sırasında bankacılık sistemlerini geliştirenken, Arap dünyası, Türk hâkimiyeti altında ancak geçinebileceği bir ekonomik düzeyde bulunuyordu.»

Aslında Abdulvahap - al - Tammar'ın burada kullandığı kelime sözlük anlamıyla «esaret», «boyunduruk altında tutma» şeklinde çevrilmek gerekirse de dost bir ülke bankacısının söz konusu deyimini bu anlamda kullanmamış olacağını sanmak istiyoruz.

Daha sonra bankacılık uygulaması başladığında yeni sömürgeci devletler tarafından yönetildiği ve Arap ülkelerinin bankacılık sistemlerinin bu batı ülkelerinin mali merkezlerine bağımlı olduğu görüldü. Dini nedenlerle faize karşı görülen tepki yüzünden Arap bankacılığının doğuşu 1920'de kurulan Bank Mısır ile başlar. On yıl sonra Filistin'de kurulan bir başka Arap Bankası bunu izlemiştir. 1960'larda petrol gelirlerinin artmasıyla birlikte bankacılık gelişmeye ve uluslararası nitelik kazanmaya başlamıştır. Önceleri görülen ortak girişim joint-venture bankacılığı ve Konsorsiyum bankaları Arap ülkelerini uluslararası bankacılığa hazırlamak yönünden önemli yararlar sağladı ve günümüzde tek başına Arap sermayesi ile kurulan büyük bankalar karşımıza çıktı.

Chase Manhattan'ın üst düzey yöneticilerinden Şerif Galib'in hesaplarına göre 1980 sonu itibariyle OPEC ülkelerinin tahmini mali kaynakları 328 milyar dolardı. Bunun içinde resmi ve özel kaynakların sahip oldukları finansal varlıklar birlikte mütalâa edilmektedir. OPEC ülkelerinin 1979'da 71 milyar ve 1980'de 117 milyar dolar surplus'u, gelir fazlalığı olduğu görülmektedir. Şerif Galib'e göre 1980 sonu itibariyle Suudi Arabistan'ın döviz rezervleri 101 milyar dolardır. 1979'da ise bu rakam sadece 64 milyar dolardı. (Sadece diyoruz ama, 1982 yılı ülkemizin toplam ihracatının 6 milyar doları bulup bulamayacağını tartıştığımız şu günlerde 64 milyar doların bile ne kadar büyük bir meblâğ olduğunu gözden kaçırmamak gerekir.) Kuveyt'in sözkonusu rezervleri aynı

dönemde 49 milyardan 63 milyar dolara çıkmıştır. Irak 22 milyardan 34 milyara bir artma göstermektedir. Ancak bu bilgilerin savaş öncesi olduğunu da eklemek gerekir. OPEC ülkelerinin mali kaynaklarını çeşitli yönlerden inceleyen Şerif Galib, özellikle A.B.D.'de gerçekleştirilen Amerikan yatırımlarına ilişkin de ayrıntılı bilgi vermektedir.

Merrill Lynch International Bank Londra yöneticilerinden James Strachan Körfez ülkelerinin yabancı ülkelerde yaptıkları yatırımları incelemekte ve gelecekte de A.B.D.'nin bu yatırımları çekebilecek en cazip ülkelerden biri olduğunu ifade etmektedir. Al-Mar Grubu'nun üst düzey yöneticilerinden Ömer Kasım, mali aracılık işlemlerinde Arapların oynamakta olduğu rolü ele almakta ve petrol dolarlarının dolaşımında görülen özellikleri incelemektedir.

İngiliz yazar ve Euromoney'nin muhabirlerinden Peter Field, uluslararası piyasalarda Arap bankalarının durumunu incelemekte ve 1976-1981 döneminde verilen kredilere ilişkin bilgiler sunmaktadır. Bu incelemede Arap-Avrupa bankalarından oluşan konsorsiyum bankaları, Kuveyt Yatırım Şirketleri, Libya'ya ait çeşitli kurumlar, Mısır'ın bankacılık kurumları, Bahreyn'in off shore işlemleri teker teker ele alınmakta, üçüncü dünya ülkelerine verilen krediler başta olmak üzere uluslararası stratejilere değinmektedir. OPEC ülkelerinin son 15-20 yıl içinde kurdukları uluslararası yardım örgütlerine ilişkin bilgi de veren Field, on dört değişik kurumu tanıtmaktadır.

Lloyds Bank International'dan Alan Moore, bu ülkelerde Merkez Bankasının görevini yapan çeşitli kuruluşların politikalarını incelemek, altınla ilişkileri, para arzı, banknot hacmi, SDR ile ilişkiler gibi konular üzerinde durmaktadır.

Kitabın diğer bölümleri her ülkedeki bankacılık sektörünü geniş

bir çerçevede içinde ele almaktadır. Kuveyt Milli Bankasının Nemeh Sabbah, ülkesinin mali sektörünü anlatmakta, bankaların gelişimi, mevduat durumu ve son bilançoları konusunda bilgi vermektedir. Ömer Kasım ise Kuveyt sermaye piyasasını incelediği yazısında yeni ihraçları, ikinci el piyasasını, Kuveyt Dinari üzerinden ihraç edilen uluslararası tahvilleri, özel plâsmanları anlatmaktadır. Son aylarda Kuveyt'de görülen kriz borsa işlemlerinde kullanılan ileri tarihli çeklerin ortaya çıkardığı büyük sorunlardan kaynaklanan ilginç bir olay niteliğini kazanmıştır. Yazar ilgili bölümü söz konusu olaylardan önce kaleme aldığını bu konulara değinememiştir.

Kuveyt Ticaret ve Sanayi Bakanlığı'nda beş yıl müşavir olarak çalışan John Hollis, bu ülkede menkul kıymetler borsası kurulması yolundaki çalışmalara da faal bir şekilde katıldığından Kuveyt'de ve diğer Arap ülkelerindeki borsaların özelliklerine, borsa işlemlerine, halka ihraç edilen menkul kıymetlere ve kotasyon koşullarına ilişkin bilgi vermektedir. Chase Manhattan'dan Ramiz Sarkis ile bir Suudi Arap firmasından El Hacı tarafından kaleme alınan inceleme, Suudi Arabistan bankacılık sistemi ve Riyal'ın rolü üzerinde durmakta, daha sonraki yazılar Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Oman, Mısır, Ürdün ve Lübnan bankacılık sektörü ve sermaye piyasaları hakkında bilgi vermektedir.

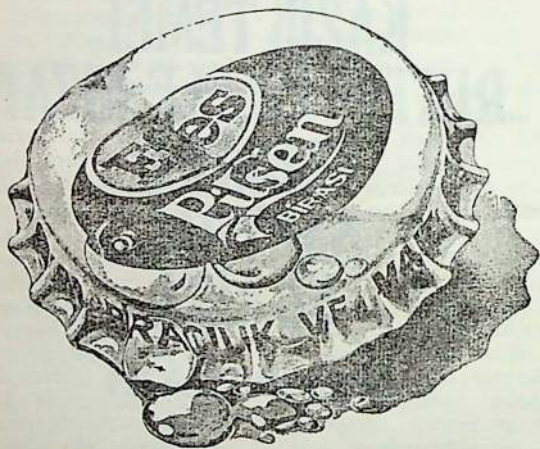
Çok değişik kaynaklardan sağlanan yazılarla meydana gelen bu kitap, belki yeni ve orijinal bir bilimsel etüd niteliğinde değildir. Ancak belirtilen ülkeleri yakından izleyen araştırmacılarla, bu ülkelerle teması olanların dosyalarında bulunması gereken birçok bilgi kitapta yer almıştır. Bölgeyi bir bütün olarak ele alan ve daha sonra her ülkenin özelliklerini değerlendiren kitap yararlı bir kaynak niteliğindedir.

yurt içinde ve dışında
büyük çapta

**YOL
KÖPRÜ
BARAJ
KAZIK TEMEL
RIHTIM·İSKELE·KIZAK
FABRİKA
SANTRAL
SU ALTI
İNŞAATLARI**

ENKA
İNŞAAT VE SANAYİ A.Ş.

Enka Hanı Balmumcu Şevki Bey Sok. İST
Tel.66 2215 Tlx.22 639 Pima-TR

**"BIRA"
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.**

İstanbul Bankası, emrinize bir
"Dış Finansman Merkezi" veriyor.
Bu Merkez'de emrinize, ihracatla
ilgili bütün işlemlerinizi hazırlayıp
bitiren bir ihracat ekibi veriyor.
Bu Merkez'de çalışanların hepsi
işinin ehli, çözümleyici.
Hepsi dakik, dinamik.
Sorunlara derhal eğilen,
kesin çözümler yaratan kişiler.
Hepsi uzman !
Bu Merkez'de herşey elektronik,
herşey bir anda.
Dünya pazarları bir anda.
Rekabet durumu, müşteri, finansman,
işlemler, çözümler... bir anda !
Bütünüyle !

"Dış Finansman Merkezi"

İstanbul Bankası T.A.Ş. Genel Müdürlüğü
İstiklal Caddesi Müeyyet Sokak No. 1
Tünel-İstanbul
Tel: 44 99 77
Teleks: 24 614 İLİM tr

İSTANBUL
BANKASI

"dış finansman bankası"

YURTTA İYİ, YURT DIŞINDA İYİ...

Pamukbank, yurt içindeki ve
yurt dışındaki işleriniz,
işlemleriniz için, size,
daima en iyi banka hizmetlerini verir.
Çünkü, Genç Pamukbank, iyi bankadır.

Genç

PAMUKBANK
"iyi bankadır"